

**ALTERNATIVNÍ ZPRÁVA O PLNĚNÍ
ÚMLUVY O PRÁVECH DÍTĚTE V ČESKÉ REPUBLICĚ
v letech 2011 až 2018**

Červenec 2019

Aliance za dětská práva

Seznam NNO, které k této zprávě přispěly:

Asociace Dítě a rodina, z.s.

Český helsinský výbor

Spolek zastánců dětských práv - česká sekce DCI (Defence for Children International)

Vteřina poté, z.s.

Organizace spolupracující v Alianci za dětská práva:

Asociace Dítě a rodina, z.s.

Asociace pro mládež, vědu a techniku

Centrum integrace dětí

Český helsinský výbor

Český výbor organizace pro předškolní vzdělávání OMEP

Dětské krizové centrum

Evropská asociace zařízení pro volný čas dětí a mládeže (EAICY)

Fond ohrožených dětí

Change It!

Liga lidských práv

Mezinárodní institut pro rodinu a dítě, z.s.

Nadace Naše dítě

Sdružení Linky bezpečí

Sdružení rodičů a přátel dětí

Sdružení SOS dětských vesniček

Spravedlnost dětem

Společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání

Unie katolických žen

Unie otců - otcové za práva dětí

Vteřina poté, z.s.

OBSAH

Úvod	s. 4
I. Obecná prováděcí opatření	s. 5
II. Obecné zásady	s. 18
III. Násilí na dětech	s. 22
IV. Rodina a náhradní péče	s. 23
V. Základní zdravotní a sociální péče	s. 31
VI. Vzdělávání, volnočasové a kulturní aktivity	s. 35
VII. Zvláštní ochranná opatření	s. 36
VIII. Obecné poznámky	s. 39

ÚVOD

V souladu s článkem 45a) Úmluvy o právech dítěte předkládáme Výboru OSN pro práva dítěte Alternativní zprávu nestátních organizací k páté a šesté periodické zprávě České republiky o plnění Úmluvy o právech dítěte v letech 2011 až 2018.

Třetí a čtvrtá periodická zpráva České republiky o plnění Úmluvy v letech 2000-2009 byla v roce 2010 postoupena Výboru OSN pro práva dítěte, který ji projednal a na svém 1639. zasedání dne 17. června 2011 přijal dokument CRC/C/15/Add.201 "Závěrečné hodnocení Výboru pro práva dítěte: Česká republika", který byl postoupen příslušným institucím a v českém překladu pod č.j. CRC/C/CZE/CO/3-4 uveřejněn¹. Tamtéž je ke stažení I pátá a šestá periodická zpráva o plnění Úmluvy o právech dítěte v letech 2012 až 2018.

Naše alternativní zpráva vyjadřuje stanoviska organizací a odborníků z nestátního sektoru, kteří se zabývají koncepčními i praktickými otázkami realizace dětských práv. Při její přípravě byly využity písemné materiály (výzkumné zprávy, teoretické studie aj.), výsledky diskusí na seminářích, konferencích i na zasedáních Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva² (jehož členy jsou i odborníci z některých nestátních neziskových organizací, jež se na vytvoření této zprávy podílely) i informace získané od dětí a veřejnosti.

Podklady vznikly během akcí věnovaných problematice dětí v různých místech republiky. V letech 2011 až 2018 uspořádaly nestátní organizace každoročně, většinou pod záštitou členek a členů Parlamentu ČR, 23 celostátních mezioborových seminářů zabývajících se plněním Úmluvy. Na nich pracují děti a mladí lidé do 26 let z existujících participačních struktur dětí a mládeže ve vlastní oddělené sekci. Výstupy z této sekce jsou nejen inkorporovány do závěrů příslušného semináře, ale také v této zprávě tvoří jádro oddílu o participaci dětí na životě společnosti³. Požadavky vzešlé ze závěrů seminářů jsou formou petice překládány k projednání petičním výborům Parlamentu,

Při zpracování shromážděných podkladů jsme se řídili Směrnicemi pro nestátní zprávy ve znění z roku 2016 i dalšími doporučeními ChildRightsConnect při Výboru pro práva dítěte. Tato zpráva má ambici pokrýt období od roku 2011 do současnosti a poskytnout co možno nejnovější informace o oblastech, na které upozornilo Závěrečné hodnocení Výboru z roku 2011.

Předkládaná zpráva doplňuje či upřesňuje některé informace v Páté a šesté periodické zprávě ČR, zaslané Vládou ČR v červnu 2018 Výboru pro práva dítěte. Ta totiž věnuje málo pozornosti jak plnění doporučení obsažených v Závěrečném hodnocení, tak reálné situaci dětí a tomu, jaké jsou dopady přijímaných opatření na život dětí a společnosti. Proto se tato Alternativní zpráva snaží zaujímat stanoviska také k doporučením, jež přijal Výbor pro práva dítěte už při projednávání dřívějších periodických zpráv ČR o plnění Úmluvy.

Pro jednoznačnost jsou v této alternativní zprávě označeny odstavce Páté a šesté periodické zprávy, na něž se alternativní zpráva odvolává, písmenem „G“, zatímco odstavce Závěrečného hodnocení Výboru pro práva dítěte z roku 2011, resp. 2003 a 1997, písmenem „C“.

---

¹ <https://www.vladaczczpracovni-a-poradni-organy-vladyrpldokumentyzpravy-plneni-mezin-umluvumluva-o-pravech-ditet42656>

² <https://www.vladaczczppovrplvyborypro-prava-diteteuvod-55932>

³ https://docs.wixstatic.comugd49b72_7a393563245a396afd49aafab533pdf

I. Obecná prováděcí opatření (čl. 4, 42, 44.6)

Předchozí doporučení Výboru

C 7. Výbor vyzývá účastnický stát, aby přijal veškerá nezbytná opatření za účelem uplatnění těch doporučení ze závěrečné zprávy, a doporučení k druhé zprávě, jež dosud nebyla realizována, nebo nebyla realizována dostatečně, zvláště doporučení týkajících se vytvoření národního akčního plánu; ustanovení nezávislého orgánu pro dohled nad realizací Úmluvy; shromažďování dat a úplného zohlednění práva na nediskriminaci.

Až na realizovaná doporučení C 54 (poskytování zdravotní péče dětem cizinců), C 56 (propagace kojení) a C 71 (ratifikace opčních protokolů) může Výbor bohužel konstatovat opětné neuplatnění většiny svých doporučení jak k úvodní, tak ke druhé až čtvrté periodické zprávě, viz detaily níže.

Nebyla doposud ani naplněna níže uvedená Deklarace Výboru pro práva dítěte (dále VPD) Rady vlády pro lidská práva, přijatá 19. 11. 2009 u příležitosti 50. výročí přijetí Deklarace o právech dítěte a 20. výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte⁴, v níž výbor vyjádřil především nutnost změny v respektu práv dětí z roviny faktické znalosti práv do roviny každodenní kultury vzájemné mezilidské komunikace.

“Platí nadále závěry Výboru, že práva dětí týkající se ochrany před všemi formami násilí, tabákem, alkoholem, užíváním narkotických a psychotropních látek a před škodlivým vlivem určitých informací a právo dětí na zdravý vývoj ve zdravém životním prostředí jsou oblastmi, kde se nedaří naplnit tato práva a stát částečně ve své roli selhává.

VPD konstatuje, že současná společnost čelí pěti problémovým oblastem v respektování práv dětí. Jsou to zejména nedostatečná úcta dospělých vůči dětem a nedostatečný respekt vůči jejich právům, absence institutu Ochránce práv pro děti, stále se zvyšující počet dětí umístěných do ústavů, kde chybějí podmínky k naplňování všech jejich práv, deprivace základních potřeb dětí žijících v marginalizovaných, sociálně vyloučených komunitách a z toho rezultující sociální stigmatizace. VPD deklaruje v této souvislosti svůj cíl, kterým je podpořit hlas dětí ve společnosti do ustavení institutu Ochránce práv dětí, a bude proto rozvíjet intenzivní partnerství s Národním parlamentem pro děti a mládež.

VPD deklaruje pro nejbližší období tyto cíle v souladu s Úmluvou o právech dítěte a jejím výkladem ze strany Výboru OSN pro práva dítěte:

1. nutnost respektu „zájmu“ dětí v každodenní politické praxi na úrovni exekutivy, zákonodárního sboru a samosprávy při tvorbě všech koncepcí a strategií,
2. potřebu ustavení institutu Ochránce práv pro děti v nejkratším možném čase,
3. nutnost společenské diskuze k výchově dětí bez násilí a podpoře pozitivního rodičovství,

---

⁴ <https://www.vladaczassetsppovr.lpvbyborypro-prava-ditete/Deklarace-Vyboru-pro-prava-ditete.pdf>

4. potřebu budování bezpečných a dětem přátelských komunit včetně bezpečného internetu,
5. nutnost plné a neformální participace dětí na všech úrovních
6. nutnost vytvoření koncepce přechodného období v rámci transformace systému péče o ohrožené děti s cílem zajistit respekt všech práv dětem umístěných do ústavů,
7. potřebu vytvoření koncepce „Justice přátelská dětem“.

Některá doporučení Výboru nebyla ze strany státu za uplynulé období 10 let v zásadě naplněna vůbec (č. 1, 2, 5 a 6), další byla plněna jen částečně, spíše formou jednorázových osvětových projektů bez trvalejší odezvy ve společnosti (č. 3 a 4).”

Doporučení:

Výbor by mohl vládu požádat o podrobné informace, zda a která výše navržená opatření stát vůbec realizoval, jaký reálný dopad a výsledky tyto aktivity přinesly a zda je zajištěno udržitelné financování těchto aktivit do budoucna ze státního rozpočtu (některé byly financovány pouze díky prostředkům z fondů EU).

Změny zákonů a praxe zajišťující soulad s Úmluvou a opčními protokoly

C 11. Výbor doporučuje účastnickému státu provést komplexní přezkoumání celé své legislativy a přijmout veškerá opatření nezbytná pro zajištění úplné aplikace Úmluvy ve svém právním systému.

Ke komplexnímu přezkoumání legislativy ani k zajištění úplné aplikace Úmluvy v právním systému nedošlo.

V oblasti péče o ohrožené děti byla ve sledovaném období přijata řada opatření, která zlepšila kvalitu péče o ohrožené děti. Novela (Zákon č. 401/2012 Sb.) Zákona o sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.) s účinností od 1. 1. 2013 i novela Občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb.) platná od 1. 1. 2014 napomohla rozvoji pěstounské péče, otevřela cestu pro transformaci ústavní péče a zejména ukotvila rodinnou péči jako preferovanou variantu. Ústavní péče je nyní zvažována jako poslední možnost řešení situace dítěte, a to až po vyčerpání všech ostatních možností. I přes tyto pozitivní změny stále nedošlo k úspěšnému dokončení deinstitucionalizace péče o ohrožené děti (včetně dětí se zdravotním postižením), nebyl přijat zákon o věkovém limitu omezující umístování nejmenších dětí do ústavní péče, jak na to opakovaně upozornil VPD.

Další oblastí, která vyžaduje novou legislativní úpravu, je absence sociálního bydlení, především pro rodiny s dětmi, mladé dospělé opouštějící náhradní péči a mladé dospělé se zdravotním postižením. Návrh zákona o sociálním bydlení byl sice předložen vládě, nebyl však schválen. Nový návrh dosud předložen nebyl.

U náhradní rodinné péče ve sledovaném období došlo k určitému zlepšení situace v oblasti práva dítěte být slyšeno. Zvýšila se participace dítěte v záležitostech, které se ho týkají. Soudy mají povinnost vyslechnout názor dítěte staršího 12 let, přičemž i stanovisko mladších dětí by mělo být soudem zjišťováno, pokud je oprávněné předpokládat, že dítě situaci dostatečně pochopí a může se k ní vyjádřit. Nakolik soudy názor dítěte v praxi opravdu zjišťují, nelze ověřit, neboť neexistují statistické údaje o procentu dětí, jejichž názor byl v řízení soudem zjišťován.

Nedostatečně s ohledem na práva dítěte daná Úmluvou je vyřešeno právní zastoupení dítěte v soudních řízeních, která se zásadním způsobem dotýkají jeho práv. Zlepšení situace v této oblasti je nově

deklarováno jako prioritní k řešení ze strany Rady vlády pro lidská práva pro roky 2019 až 2023 (viz usnesení Rady ze dne 27. 5. 2019).⁵

V textu materiálu Rady se konstatuje, že délka tzv. opatrovnických soudních řízení je neúměrně dlouhá. Právům dítěte v soudním řízení, resp. řízení péče soudu o nezletilé se na okresních a krajských soudech věnují speciální, tzv. opatrovnickí soudci. Opatrovnické soudnictví bylo dlouhodobě považováno za méněcennou oblast soudnictví. Nežádoucí tak docházelo k případům, kdy byla tato agenda svěřována nově jmenovaným soudcům, či naopak soudcům, kteří se v jiných agendách neosvědčili. Docházelo k častým průtahům a nesprávným rozhodnutím např. ve věcech péče o děti při rozpadu rodiny či péče o dítě mimo rodinu, což zatěžovalo rodiny v již tak komplikovaných situacích. Názory a postoje dětí i jejich nejlepší zájem rovněž nebyly dostatečně zohledňovány. Na všechny tyto jevy mnohokrát poukázal Ústavní soud.

V posledních letech lze pozorovat dílčí zlepšení jako např. zkrácení doby pro vydání rozhodnutí, větší využívání náhradní rodinné péče, posílení vzdělávání a někde i specializaci opatrovnických soudců. Situace na jednotlivých soudech se však liší. Je tedy třeba sjednotit rozhodovací praxi a naplnit práva dětí a dalších zúčastněných osob v každém řízení. Je nutné i posilovat vzdělávání soudců a jejich školení v přístupech přátelských dětem a v poskytování možností dětem vyjádřit svůj názor. V neposlední řadě by rovněž mělo být posíleno sjednocování judikatury ve věcech péče o nezletilé Nejvyšším soudem, což dnes často musí činit Ústavní soud. *(Citováno z materiálu Priority Rady vlády pro lidská práva na roky 2019 - 2023.)*

Uvedené závěry a dílčí návrhy na zlepšení lze jen potvrdit a podpořit snahy o jejich naplnění.

Nadto je potřebné lépe nastavit a komplexně přezkoumat celou právní úpravu i z pohledu plnění závazků z Úmluvy ve vztahu k procesnímu zastoupení dětí v soudních řízeních, a to nejen v civilních věcech, ale i v trestním řízení (včetně postavení a ochrany práv a zájmů dítěte jako poškozené osoby), dále zejména v řízeních správních (matriční řízení, udělování občanství, žádosti o přidělení sociálního bydlení apod.), v řízeních ve věcech týkajících se nerovného zacházení podle antidiskriminačního zákona atd.

Trvá stav, kdy zájem dítěte a dítě samotné není v řadě správních i v soudních řízeních vždy zastupováno nezávislým a právně zdatným odborníkem, který nestranně obhajuje a prosazuje zájem dítěte a zasazuje se o naplnění procesních práv dítěte (včetně uplatnění práva na odvolání, podání stížnosti k Ústavnímu soudu atd.) Tento stav se negativně promítá do řady právních řízení před soudem, kdy dítě není samostatným subjektem o jehož práva a zájmy jde především, ale je v roli pasivního objektu při rozhodování orgánu státní správy nebo při sporu a vzájemném konfliktu a často i nerovném stavu mezi rodiči, kdy např. jeden rodič právní zastoupení má a druhý kvůli nemajetnosti nikoli, což zásadně ovlivňuje výsledek řízení (nejčastěji v řízeních o úpravě péče a styku s dítětem). I v případech, kdy dítě zastupuje tzv. kolizní opatrovník (ve většině případů pouze sociální pracovník zastupující orgán péče o děti), nejsou vyloučeny situace, že zájem dítěte zastupuje a obhajuje orgán, který podal návrh na zahájení řízení, jehož cílem je odebrání dítěte od rodičů a umístění dítěte do náhradní výchovy. Obdobně je právní postavení dítěte v řízení oslabeno v případě, že sociálně slabí rodiče usilují o navrácení dítěte do své péče a dítě je zastupováno v řízení pouze státním orgánem, který stál na počátku odebrání dítěte od rodičů a současně sám nebyl dostatečně proaktivní při podpoře rodičů, aby mohli splnit podmínky pro výchovu dítěte (stálá práce a vhodné bydlení). České soudy

---

⁵ <https://www.vladaczassetsppovr.lpvbyborypro-prava-ditete/Deklarace-Vyboru-pro-prava-ditete.pdf>

stále jen zřídka ustanovují dítěti právní zastoupení advokátem ex offio, i když jeden z rodičů advokáta má a druhý nikoliv a je od počátku zjevná nerovnost stran při uplatňování práv a zájmů účastníků řízení.

Ke zlepšení došlo i v oblasti práva dítěte znát svoji biologickou rodinu. Osvojitel má nově povinnost sdělit osvojení, že byl osvojen, a to nejpozději do okamžiku, kdy dítě zahájí školní docházku. Mezi povinnostmi pěstounů patří povinnost prohlubovat sounáležitost dítěte s biologickými rodiči a osobami blízkými a umožnit styk rodičů s dítětem.

Doporučení:

Výbor by se mohl dotázat smluvní strany, zda a kdy:

- a) zajistí dostatečné kapacity a odbornosti opatrovnických soudců k rychlému a spravedlivému rozhodování v řízeních o dětech,*
- b) zajistí nestranné a odborné zastoupení dětí v soudních řízeních a pokud jde o zásah do základních práv dítěte garantovaných Úmluvou, zajistí zastoupení dítěte advokátem hrazeným státem,*
- c) zajistí všestrannou podporu dítěte v celém průběhu soudního řízení včetně aktivní participace dětí a mladistvých u soudů,*
- d) zajistí uplatňování pravidel justice vstřícné k dětem včetně vytváření vhodného prostředí pro slyšení a zjištění názoru dítěte a přijetí opatření, aby dítě porozumělo rozhodnutí soudu,*
- e) zajistí využívat a ukládat ve sporech rodičů o styk s dětmi rodinné mediace jako prevence sporů.*

Vláda by měla navázat na uskutečněné legislativní změny a předložit návrhy navazujících zákonů v oblasti: transformace ústavních zařízení a sociálního bydlení

Revidovány by měly být také zákony upravující náhradní rodinnou péči na základě zkušeností, které přinesla praxe po novele Občanského zákoníku a Zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí s ohledem na sociodemografický vývoj společnosti. Revizi vyžaduje také Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Státní orgán odpovědný za koordinaci implementace Úmluvy

C 11 (1997). Výbor s uspokojením vzal na vědomí existenci vládních orgánů zabývajících se dodržováním práv dětí na celostátní i místní úrovni, nicméně je přesvědčen, že koordinace mezi těmito orgány by měla být zdokonalena, aby došlo k vytvoření jednotného postupu uvádění úmluvy do praxe.

C 13 (2003). Výbor doporučuje, aby účastnický stát ustavil či jmenoval jeden stálý orgán s dostatečným mandátem a dostatečnými prostředky, který by koordinoval provádění Úmluvy na celostátní úrovni, a to účinnou koordinací činnosti ústředních a místních orgánů a spoluprací s nestátními organizacemi a jinými složkami občanské společnosti.

C 13 (2011). Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zajistila přijetí opatření za účelem vytvoření účinného mechanismu nebo podstatného posílení svého stávajícího mechanismu Ministerstva práce a sociálních věcí, zaměřeného na koordinaci politik práv dítěte všech příslušných orgánů a institucí na všech úrovních. V této souvislosti Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zajistila nezbytné lidské,

technické a finanční zdroje pro realizaci komplexní, ucelené a důsledné politiky práv dítěte na národní, regionální i úrovni obcí.

Již z doporučení č. 11 Výboru z roku 1997, kde šlo o vládou zřízený Republikový výbor pro děti, mládež a rodinu, který však vláda zrušila ještě před projednáním své Druhé periodické zprávy, je zřejmé, že jde o dlouhotrvající problém, kdy doporučení Výboru v téže věci stále nejsou respektována v plném rozsahu, což má za následek roztržitost celého systému péče a ochrany, neschopnost vzájemné spolupráce resortů i absenci interdisciplinárního přístupu.

Ačkoli Ministerstvo práce a sociálních věcí bylo vládou pověřeno, aby zajistilo koordinaci implementace Úmluvy, zůstává koordinace mezi různými ministerstvy, odbory a institucemi zabývajícími se právy dětí na národní i místní úrovni nedostatečná. Jednotlivá ministerstva nejsou ochotna vzdát se některých svých pravomocí, které jsou také spojeny s přísunem peněz do rozpočtu. Vznikla sice meziresortní komise (G 5), ta však dle našeho názoru neplní svoji funkci, neschází se v dostatečné míře, nedisponuje potřebnými pravomocemi a nepředkládá žádné výstupy.

VPD vydal v prosinci 2015 doporučení, aby byl systém péče o ohrožené děti sjednocen pod jeden resort a jednotně koordinován a rozvíjen tak, aby dostatečně odpovídal potřebám jednotlivých skupin ohrožených dětí. Následně vláda ČR uložila v listopadu 2016 ministryni práce a sociálních věcí ve spolupráci s ministryní školství, mládeže a tělovýchovy a ministrem zdravotnictví předložit vládě do konce června 2017 návrh právní úpravy sjednocení služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny pod jeden resort. Tento návrh však nebyl v srpnu 2017 přijat a péče o ohrožené děti je tak stále v České republice roztržena mezi 3 různé resorty - Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Ministerstvo zdravotnictví (MZd). Svoji agendou sem spadá i Ministerstvo spravedlnosti (MŠP), které zodpovídá za soudnictví ve věcech mládeže.

Roztržitost systému péče má za následek nejednotnost postupů v pomoci ohroženým dětem, různý přístup k potřebám dítěte, jinou definici cílů z pohledu ochrany dítěte a jejich hodnocení, jiné priority, odlišnou legislativní úpravu každé z oblastí, nejednotné používání pojmů, odlišný způsob financování, různá pravidla kontroly a nejednotnost vykazovaných údajů o dětech. V praxi se tato nekonceptnost projevuje hlavně nekoordinací péče mezi různými službami poskytovanými jedné rodině, služby na sebe nenavazují a nekoordinují svoje působení. Na úrovni krajů to vede k nekonceptnímu plánování rozsahu a objemu služeb. Celkově je systém nepružný, komunikace a spolupráce mezi ministerstvy je zdoluhavá a nedostatečná.

Usnesení Výboru pro práva dítěte ve věci Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy (zpráva ze dne 4. 5. 2017, č. j. ČŠIG-1423/17-G2:

“VPD konstatuje velmi silné znepokojení nad obsahem tematické zprávy České školní inspekce – Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy ze dne 4. 5. 2017, č. j. ČŠIG-1423/17-G2, jak pro zjevnou protiprávnost mnoha jejích závěrů, které zcela odhlížejí nejen od lidských práv a svobod dítěte, jak jsou zakotveny na ústavní i mezinárodní úrovni, především v Úmluvě o právech

dítěte (č. 104/1991 Sb.), ale rovněž od zákonné právní úpravy realizace ústavní výchovy a výkonu ochranné výchovy, tak i pro zjevné politické zabarvení tohoto obsahu. Výbor považuje předmětnou tematickou zprávu České školní inspekce s ohledem na její obsah pouze za další z důkazů nezbytnosti sjednocení systému péče o ohrožené děti, k němuž se vláda zavázala jak v Národní strategii ochrany práv dětí, schválené usnesením vlády č. 4 ze dne 4. 1. 2012, tak ve svém usnesení č. 1033 ze dne 23. 11. 2016, jímž schválila podnět Rady vlády pro lidská práva k předmětné otázce, schválený 15. 12. 2015.”

Doporučení:

Sjednotit oblast péče o ohrožené děti pod jedno ministerstvo, nejlépe delimitací agend pod ministerstvo pro děti, mládež, ženy, seniory a rodinu.

Výbor by se mohl dotázat vlády, kdy hodlá zřídit mezíresortní nebo nadresortní orgán personálně i kompetenčně vybavený pro koordinaci všech příslušných institucí, jak je to pro naplňování Úmluvy nezbytné. Také by mohl vysvětlit vládě, jaký rozsah by pro plnění těchto úkolů mohla mít spolupráce se složkami občanské společnosti, zejména s participačními strukturami dětí a mládeže.

Národní akční plán

C 27 (1997). Výbor bere na vědomí, že byl navržen Národní akční plán, který nabádá stát, aby učinil všechny potřebné kroky k uvedení úmluvy do praxe. Výbor rovněž doporučuje státu, aby posílil koordinaci mezi různými vládními mechanismy zabývajícími se právy dětí na národní i místní úrovni s výhledovým vytvořením jednotného politického přístupu k dětské otázce a zajištění účinného vyhodnocování zavádění úmluvy ve státě. Výbor podporuje stát, aby pokračoval ve zvyšování snahy navázat těsné vztahy s NNO.

C 15 (2003). Výbor vyzývá stát, aby vytvořil konzistentní a komplexní národní plán činnosti založený na právech, obsahující dělbu odpovědností, zřetelné priority, časový harmonogram a předběžnou kalkulaci zdrojů potřebných pro provádění Úmluvy na všech úrovních ve spolupráci s občanskou společností.

C 15 (2011). Výbor doporučuje smluvní straně, aby zpracovala komplexní Národní akční plán (NAP) realizace práv dítěte a přidělil konkrétní lidské, technické a finanční zdroje pro jeho úplnou realizaci. V této souvislosti Výbor doporučuje smluvní straně, aby zajistila, že její Národní akční plán pro děti:

- a) je založen na právech dítěte a tvoří nedílnou součást plánování rozvoje;**
- b) bude realizován a učiněn funkčním mimo jiné příslušnými právními předpisy;**
- c) vymezi konkrétní záměry, cíle, indikátory a časové harmonogramy a bude zahrnovat monitorovací mechanismus pro vyhodnocení pokroku realizace a identifikaci případných nedostatků plnění;**
- d) usnadní větší účast všech příslušných partnerů, včetně občanské společnosti a dětí samotných;**
- e) usnadní důsledný a konzistentní přístup k Úmluvě všem orgánům a institucím smluvní strany;**
- f) vezme v potaz zásady a ustanovení Úmluvy, k ní přijatých opčních protokolů, i Akčního plánu z roku 2002 nazvaného „Svět vhodný pro děti“ a revidovaného „Svět vhodný pro děti + 5“ (2007).**

Za NAP pokládá vláda (G 3, G 4) Národní strategii ochrany práv dětí (usnesení vlády ČR z listopadu 2011, dále "Strategie"). Ta však nepokrývá celou šíři Úmluvy a nevychází z žádného z bodů doporučení C 15.

V rozporu s doporučeními Výboru C 15 d), 42 a 70 o spolupráci s nestátními organizacemi stát tuto spolupráci chápe téměř výhradně tak, že si u nich – k pomoci při plnění či dokonce pro suplování svých úkolů podle Úmluvy, řečeno úřední terminologií, „nakupuje“ jejich služby. Participace dětí a mládeže na životě společnosti není zajištěna legislativně ani v praxi.

Dokumenty zmíněné v C 15 f) zůstaly bohužel mimo pozornost a zájem státních orgánů a nestaly se základem pro tvorbu národního akčního plánu ČR. V důsledku toho nebyla vypracována celková koncepce, či politika státu, která stanoví, jak mají být práva dítěte zajišťována. Za hlavní příčinu lze považovat nedostatek obecné politické vůle.

Navazující Národní akční plán na léta 2012 až 2015 byl zcela nedostatečný, neobsahoval patřičné finanční zajištění ke zlepšení ochrany práv dětí a v důsledku nejenže se základní cíle plánu nepodařilo realizovat (jako např. legislativní úpravy, sjednocení péče apod.), ale nedošlo ani k přijetí Strategii předpokládaného Národního akčního plánu na léta 2016 až 2018. Návrh nové Strategie na léta 2018 až 2025 (G 4) nebyl dosud zveřejněn ani konzultován s odbornou veřejností a občanskou společností.

Doporučení:

Výbor by si mohl přát od vlády odpověď na otázku "Zda a kdy bude vypracován komplexní Národní plán naplňování Úmluvy o právech dítěte". Výbor by mohl navrhnout vládě, aby v jeho rámci byly realizovány národní programy zaměřené na jednotlivé oblasti dětských práv, jak na péči a ochranu, tak na spoluúčast na životě rodiny, školy, obce i společnosti. Výbor by se mohl vlády dotázat, jak hodlá legislativně zakotvit Úmluvu v celé její šíři do právního řádu ČR, včetně prováděcích předpisů.

Nestátní organizace a nezávislý monitoring

C 12 (1997). Výbor vyjadřuje znepokojení nad neadekvátními koordinačními a komunikačními mechanismy mezi vládou a NNO zabývajícími se problematikou dětí.

C 13 (2003). Výbor doporučuje, aby účastnický stát ustavil či jmenoval jeden stálý orgán s dostatečným mandátem a dostatečnými prostředky, který by koordinoval provádění Úmluvy na celostátní úrovni, a to účinnou koordinací činnosti ústředních a místních orgánů a spoluprací s nestátními organizacemi a jinými složkami občanské společnosti.

C 25 (2003). Výbor zdůrazňuje významnou úlohu, kterou hraje občanská společnost jako partner pro provádění ustanovení Úmluvy, včetně respektování občanských práv a svobod, a vítá těsnější spolupráci s

nestátními organizacemi. Výbor především naléhavě žádá účastnický stát, aby ve všech fázích provádění Úmluvy systematictěji zapojoval a podporoval nestátní organizace, zejména organizace založené na právech, a jiné složky občanské společnosti pracující s dětmi a pro děti.

C 17 (2011). Výbor opakuje své předchozí doporučení (CRC/C/15/Add.201, odst. 17) adresované smluvní straně, aby zcela zohlednila obecný komentář Výboru č. 2 týkající se role národních institucí pro lidská práva, a zřídil nezávislý orgán pro monitoring implementace Úmluvy, včetně citlivého šetření jednotlivých stížností dětí. Výbor rovněž vyzývá smluvní stranu, aby zajistila, že veřejnému ochránci lidských práv budou poskytnuty veškeré nezbytné finanční, technické a lidské zdroje pro účinné řešení stížností, které obdrží od dětí

Přestože analýzy v oblasti ochrany práv dítěte a péče o ohrožené děti, které vznikly jak v rámci Strategie ("Právo na dětství"), tak v rámci dalších projektů, shodně doporučují vznik samostatné instituce veřejného ochránce práv pro děti a mládež, takovýto samostatný nezávislý orgán, hájící práva dětí a mládeže, nebyl v České republice dosud zřízen. Ochranou práv dětí se nadále zabývá veřejný ochránce práv (ombudsman), který zřídil pro tuto agendu samostatné oddělení.

Odborníci, zástupci dětí, neziskového sektoru i pracovníci sociálně-právní ochrany se však opakovaně přiklání k samostatnému orgánu na ochranu práv dítěte. To by bylo určitým symbolem toho, že dítě se může někam obrátit a požádat o ochranu svých práv.

Doporučení:

Ustavit nezávislý orgán pro kontrolu provádění Úmluvy o právech dítěte.

Přidělování prostředků

C 19 (2003). Výbor doporučuje, aby stát prováděl článek 4 Úmluvy ve světle čl. 3 a 6 tak, aby procento státního rozpočtu vyčleněné na uplatňování všech práv v maximálním rozsahu zdrojů, které jsou k dispozici pro hospodářská, sociální a kulturní práva dětí, bylo snadno zjištělné a transparentně prezentované. Výbor dále vyzývá stát, aby každoročně jasně stanovoval své priority v otázkách práv dítěte a uváděl částku a procento rozpočtových prostředků vydaných na děti, zejména na marginalizované skupiny, na celostátní i místní úrovni tak, aby bylo možné vyhodnotit účinek těchto výdajů na děti a jejich účinné využívání.

C 19 (2011). Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zvážila novelizaci zákona o státním rozpočtu za účelem realizace čl. 4 Úmluvy, ve smyslu čl. 3 a 6 Úmluvy, aby bylo zajištěno vyčlenění prostředků ze státního rozpočtu, jež jsou přidělovány na realizaci všech práv a v maximální možné míře všech zdrojů, tedy přidělovány transparentním způsobem pro realizaci ekonomických, sociálních a kulturních práv dítěte. Výbor dále vybízí smluvní stranu, aby jasně stanovila každý rok své priority týkající se agendy práv dítěte, zvláště na marginalizované skupiny, a určil přidělení prostředků z

rozpočtu vynakládaných na děti na národní i místní úrovni, s cílem vyhodnocení dopadu výdajů na děti a efektivního využití prostředků. V této souvislosti smluvní strana musí přihlédnout k doporučením Výboru ze dne všeobecné debaty konaného 21. září 2007 pod názvem „Zdroje pro práva dítěte – odpovědnost Států.“

Toto doporučení Výboru nebylo realizováno v plném rozsahu. Státní rozpočet ČR je nadále konstruován tak, že prostředky na uplatnění práv dětí jsou zahrnuty do rozpočtů jednotlivých ministerstev podle působnosti. Jsou součástí položek péče a služeb obecně, nelze tedy odlišit, jaký objem je cíleně určen na ochranu práv dětí. Je proto obtížné jednoznačně vyčíslit objem prostředků vynakládaných na ochranu dětí.

Dle analýzy MPSV (PhDr. Miloslav Macela: Analýza financování systému péče o ohrožené děti v České republice, 2018)⁶ výdaje z veřejných rozpočtů přesáhly v roce 2016 10,8 mld. Kč. Byly rozloženy zejména mezi kapitoly státního rozpočtu MPSV, MŠMT, MZd, Všeobecnou pokladní správu, některé další ústřední orgány státní správy, a dále mezi rozpočty krajů a obcí. Rozhodující část výdajů veřejných rozpočtů směřuje do oblasti náhradní péče o děti, např. 42 % do institucionální výchovy a 36 % do náhradní rodinné péče. Do oblasti prevence z národních zdrojů směřuje pouhých 8 % z celkového rozpočtu.

Návrh dotazů:

Jak je do právních předpisů ČR promítnuta spolupráce státních orgánů na všech úrovních veřejné správy s NNO v oblasti uplatňování práv dítěte?

Jaké mají NNO zabývající se právy dětí možnosti spolupráce se státními orgány odpovědnými za sociální ochranu, zaměstnanost, bydlení, kulturu, prevenci kriminality, rasismu, AIDS a drog?

Výbor by mohl členský stát požádat, aby doplnil údaje o kvantitativním i kvalitativním stavu a vývoji spolupráce s NNO a o účinnosti jejich podpory ze strany státu, krajů a obcí. Chybí rovněž zhodnocení podílu subjektů nestátního sektoru na realizaci Úmluvy.

Doporučení:

Výbor by mohl vládě doporučit, aby:

- vyčlenila prostředky na ochranu práv dítěte již na úrovni státního rozpočtu,*
- zajistila propojení prostředků na ochranu práv dítěte mezi resorty na nižších úrovních řízení,*
- zajistila adekvátní reporting výdajů na naplňování jednotlivých článků Úmluvy*
- participace mladých byla jedním z kritérií dlouhodobých dotačních programů vlády..*

---

⁶ <http://www.knihovnanr.cz/online-katalog/nahradni-rodinamotne-zajisteni-nahradni-rodinne-pece/analiza-financovani-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-ceske-republice>

Shromažďování dat

C 21. Výbor opakuje své předchozí doporučení (CRC/C/15/Add.201, odst. 21) a vyzývá smluvní stranu, aby:

(a) posílila a centralizovala mechanismus integrace a analýzy systematického členění dat o všech dětech do 18 let na všechny oblasti pokryté Úmluvou, se zvláštním důrazem na ohrožené osoby, včetně dětí z etnických menšin; dětí z ekonomicky znevýhodněných domácností; dětí žijících ve venkovských oblastech; dětí v náhradní péči; dětí se zdravotním postižením a dětí vyžadujících zvláštní ochranu, např. pracujících dětí; dětí, jež byly sexuálně zneužívány, a se kterými bylo obchodováno; a

(b) účinně využívala těchto indikátorů a dat při tvorbě a vyhodnocování legislativy, politik a programů implementace, vyčlenění zdrojů a monitoringu Úmluvy.

Dále Výbor vyzývá smluvní stranu, aby stanovila jasnou metodu identifikace romské menšiny v rámci shromažďování dat, aby usnadnil transparentnost a účinnost utváření politik, a v této souvislosti aby zajistil, že tato identifikace bude doplněna přiměřenými podpůrnými a ochrannými mechanismy, za účelem prevence diskriminačního zneužívání takových dat.

Doporučení Výboru nebylo realizováno.

Stále nebyla konsolidována data o ohrožených dětech. Databáze ministerstev nejsou kompatibilní, zatímco MŠMT vykazuje za období školního roku, MPSV a MZd používají období kalendářního roku. Nadto je dalším problémem nekonzistentní terminologie a metodiky výkazů, které přispívají k nemožnosti konsolidace dat. Statistiky jednotlivých ministerstev stále nesledují Výborem doporučené parametry systematického členění dat. Místo se statistickými daty je vláda a odborná veřejnost nucena pracovat pouze s expertními odhady.

Doporučení:

Většina systému státní správy má jako klíčový identifikátor rodné číslo, je možné této skutečnosti využít jako základu pro konsolidaci dat. Ministerstva by měla sjednotit metodiky vykazování a klíčové identifikátory. Je také nezbytné, aby vznikl na vládní úrovni orgán přímo zodpovědný za konsolidaci nebo byla konsolidací pověřena některá ze stávajících institucí (každé ministerstvo má svou vlastní instituci pro zpracování dat).

Šíření informací o Úmluvě a zvyšování informovanosti

C 23 (2003). Výbor doporučuje, aby účastnický stát posílil snahy o osvětu a vyzývá účastnický stát, aby zajistil systematickou výchovu a vzdělávání o právech, zásadách a ustanoveních Úmluvy, a to i pro odborné pracovníky pracující s dětmi a pro děti i pro odborné školy.

C 23 (2011). Výbor vyzývá smluvní stranu, aby přijala opatření za účelem zvýšení informovanosti veřejnosti o Úmluvě, včetně mimo jiné, masových médií, a zavedení výuky o Úmluvě do školních

osnov jako zvláštního předmětu na školách.

Podle G 18 až G 20 ani podle zkušeností nestátních organizací k naplnění tohoto doporučení nedošlo.

Vzdělávání

C 25. Výbor doporučuje smluvní straně, aby vytvořila systematické průběžné vzdělávací programy o lidských právech, včetně práv dětí, pro všechny odborníky pracující pro děti a s dětmi.

Požadavky na takové vzdělávání existují pro pracovníky státní správy v návaznosti na zákon o státní službě, ale absentují ve vysokoškolské přípravě učitelů (i při akreditačním řízení škol), informace jsou poskytovány nejruznějšími spolky v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Podle zkušeností nestátních organizací k naplnění tohoto doporučení nedošlo, což lze vyčíst i z textu odůvodnění a nových dvou průřezových priorit Rady vlády pro lidská práva na roky 2019 až 2023:

1. Lidskoprávní vzdělávání a osvěta
2. Monitorování plnění mezinárodních lidskoprávních závazků ČR

Je nutné zároveň upozornit Výbor na skutečnost, že vláda na osvětové aktivity i státních institucích stále více a primárně využívá a čerpá prostředky nikoliv ze státního rozpočtu, ale z fondů EU nebo grantově určených jako jsou Norské fondy, a to i na činnosti, které mají v rámci své působnosti běžně a dlouhodobě zajišťovat a financovat MPSV, MSp, Kancelář veřejného ochránce práv (KVOP) atd.

Praxe bývá taková, že na několik málo kmenových úředníků je na krátké období napojena i desítka externistů, která pracuje na projektech a po ukončení projektu je propuštěna. Záměry v této praxi pokračovat
Viz zápis z RVLP

<https://www.vladaczppovr.lpcinnost-radyzasedani-radyjednani-rady-dne-27--kvetna-29-74486>

V rámci nového lidskoprávního programu v rámci EHP/Norských fondů, který se věnuje lidským právům, integraci Romů a boji proti domácímu a genderově podmíněnému násilí, program podpoří čtyři předem definované projekty: KVOP k posílení lidskoprávních aktivit ombudsmana, MSp k osvětě o mezinárodních lidskoprávních závazcích, Justiční akademie ke vzdělávání soudců o ochraně práv zranitelných skupin a projekt Kampaně proti rasismu Úřadu vlády. Kromě toho zde bude dotační program pro malé lidskoprávní projekty akademických a vzdělávacích institucí. Program byl spuštěn na zahajovací konferenci 13. března a projekty by mohly začít v druhé polovině roku 2019 a na počátku roku 2020.

Financování jakékoliv činnosti nestátních organizací ve vztahu k osvětě a k naplňování závazků z Úmluvy (včetně jejího monitorování) je ze strany státu (jednotlivých ministerstev) v posledních letech téměř nulové.

Žádný státní orgán nemá vhodný dotační program, který by cílil na oblast naplňování Úmluvy a umožňoval neziskovým organizacím financovat potřebné aktivity na podporu plnění Úmluvy včetně osvěty a možnosti aktivní spolupráce se státními institucemi v oblasti přípravy opatření, sběru dat, vytváření potřebných analýz, zjišťování názoru dětí apod., jak to dělají příslušné struktury Masarykovy univerzity Brno a jak by to mělo dělat v oblasti vzdělávání MŠMT, ale chybí koordinace ze strany vlády.

Navíc je stále běžnější praxí, že státní instituce jako ministerstva odčerpávají značnou měrou finance určené pro neziskový sektor na platy nových státních úředníků, kteří mají suplovat personálně poddimenzovanou kapacitu agendy kolem Úmluvy. Financování aktivit státních institucí k naplňování Úmluvy tímto způsobem je jednak dlouhodobě neudržitelné a navíc v rozporu se závazkem státu alokovat na to vlastní zdroje.

Spolupráce s občanskou společností

C 27. Výbor vyzývá účastnický stát, aby posílil svou spolupráci s občanskou společností a vytvořil transparentní systém umožňující a zohledňující dialog s občanskou společností a udělování grantů a dotací pro organizace občanské společnosti, jež napomáhají realizaci Úmluvy a účastní se utváření politik týkajících se práv dítěte. V této souvislosti Výbor upozorňuje účastnický stát na obecný komentář č. 5 (CRC/GC/2003/5 odst. 56 až 59) k Všeobecným opatřením zaměřeným na realizaci Úmluvy o právech dítěte.

Vláda se ve své zprávě vůbec k tomuto doporučení nevyjadřuje.

Existence Koncepce podpory mládeže (G 22) ve volném čase (neformální vzdělávání) je sice chvályhodná, ale systém není komplexní – není provázán na nižší úrovně veřejné správy, na vládní úrovni jsou dotovány i akce spolků působících např. jen v jediné vesnici, neboť chybí zákon o dětech a mládeži, jenž by takovou povinnost ukládal i orgánům obcí, resp. krajů. Důsledkem je nemožnost obsahové kontroly dopadu takto vynaložených prostředků na děti: již od roku 1991 chybí zpětná vazba a vyhodnocování účinnosti. Platí to i ohledně nedostatečné podpory participačních struktur dětí a mládeže, těžištěm programu je naplňování volného času dětí a mládeže.

Ani prevence xenofobie a rasismu není v grantových programech nijak finančně zvýhodněna ve srovnání s tradičními volnočasovými, např. outdoorovými, aktivitami, nemluvě o chybějící podpoře pro členství např. dětí z etnických menšin (Romové, imigranti) či s postižením v tradičních dětských sdruženích, jak to již od roku 1991 funguje např. ve švýcarském státním dotačním systému.

V oblasti sociálních služeb je v České republice společnost závislá na poskytování služeb nestátními neziskovými organizacemi. Ty se však v současném systému financování, založeném na dotačních výzvách a projektech, potýkají se značnou finanční nejistotou. Tato nestabilita neumožňuje organizacím dlouhodobé plánování a rozvoj služeb a je jednou z příčin nedostatečné nabídky služeb na podporu rodin.

Doporučení:

Výbor by se mohl vlády dotázat, zda hodlá ve školském zákoně zlepšit právní základ reformy vzdělávání doplněním definice účastníků vzdělávání a jejich vztahů v procesu vzdělávání tak, aby se vzdělávané děti staly jeho aktivními subjekty, včetně zlepšení podmínek pro jejich participaci na rozhodovacích procesech.

Výbor by mohl doporučit vládě doplnit systém státních grantů a dotací o podporu nestátních organizací zabývajících se primárně právy dítěte a jinými lidskými právy, zejména prevencí xenofobie a rasismu. Také změnit systém financování sociálních služeb tak, aby organizace mohly služby dlouhodobě plánovat.

Mezinárodní spolupráce

C 29. Výbor doporučuje smluvní straně, aby splnila mezinárodně uznaný cíl ODA (oficiální rozvojové pomoci) ve výši 0,7 % HDP. Rovněž vyzývá smluvní stranu, aby zajistila, že realizace práv dítěte se stane prioritou mezinárodních smluv o spolupráci uzavíraných s rozvojovými zeměmi, v rámci mezinárodní bilaterální spolupráce. V tomto ohledu Výbor vyzývá smluvní stranu, aby věnovala zvláštní pozornost závěrečným doporučením Výboru týkajícím se partnerských zemí. Výbor vyzývá smluvní stranu, aby vzala na vědomí doporučení Výboru vyplývající ze dne všeobecné debaty konaného v roce 2007 nazvané „Zdroje pro práva dítěte – odpovědnost států“.

Toto doporučení ani výzvy nebyly naplněny, práva dítěte se nestala prioritou. ODA je jen 0,33 % HDP.

II. Obecné zásady (články 2, 3, 6 a 12 Úmluvy)

Článek 2 – Rovné zacházení a zákaz diskriminace

C 29 (2003). Výbor doporučuje, aby účastnický stát nadále posiloval své legislativní iniciativy zaměřené na plné začlenění zákazu diskriminace (článek 2 Úmluvy) do všech příslušných právních norem týkajících se dětí a aby toto právo bylo účinně uplatňováno ve všech politických, soudních a správních rozhodnutích a v rámci projektů, programů a služeb, které mají dopad na děti, včetně dětí, které jsou cizinci či příslušníky menšinových skupin, jako romské. Výbor dále doporučuje účastnickému státu, aby nadále vedl komplexní osvětové kampaně a přijímal veškerá potřebná aktivní opatření zaměřená na předcházení negativním společenským postojům a boj proti nim.

C 31. Výbor vyzývá smluvní stranu, aby urychleně přijala veškerá nezbytná opatření pro zajištění účinného zrušení veškerých forem segregace dětí romského původu, zvláště diskriminačních praktik vůči nim ve vzdělávacím systému, poskytování základních služeb a bydlení, v souladu s jejími závazky vyplývajícími ze Štrasburské deklarace o Romech (2010) a v souladu s Doporučením Výboru ministrů Rady Evropy týkajícím se politik pro Romy a kočovníky v Evropě. Výbor dále vyzývá smluvní stranu, aby skutečně přijala komplexní národní akční plán prevence rasismu, rasové diskriminace, xenofobie a intolerance, s přihlédnutím k veškerým příslušným ustanovením Durbanské deklarace a akčního programu, se zvláštním důrazem na čl. 2 Úmluvy.

Opatření k inkluzivnímu vzdělávání realizovaná vládou pomalu zlepšují přístup ke vzdělávání romských dětí a jiných dětí se specifickými vzdělávacími potřebami (G 136 až G 144), čelí však stále odporu mezi částí politiků a veřejnosti. Vzhledem k tomu, že rasistické postoje většinové veřejnosti, mainstreamových médií a politiků ještě významně posílily po migračních událostech roku 2015 (které se však Česka vůbec nedotkly), pokládáme za zásadní nedostatek, že se státní orgány od roku 2003 nepokusily přijmout národní akční plán prevence rasismu, rasové diskriminace, xenofobie a intolerance. Extremismus, proti němuž bojuje vláda podle G 31, je jen politická nálepka, v právním řádu České republiky ani mezinárodně není definován.

Nedochází ani k naplňování cíle 5.1 d) Strategie romské integrace (*"Stát se bude zasazovat o to, aby byl snížen počet dětí romského původu v systému ústavní a ochranné výchovy."*).

Segregace romských rodin v bydlení ještě zesílila, vláda uvádí vzrůst až na 606 vyloučených lokalit, v nichž žije 115 tisíc lidí (2015)⁷ převážně romského původu. Jde o cca dvojnásobek počtů z roku 2006.

⁷ https://www.mpsvczfilesclanky255TZ_2655apdf

Doporučení:

Přijmout a realizovat Národní akční plán prevence rasismu, rasové diskriminace, xenofobie a intolerance.

Výbor by se mohl dotázat vlády, zda by neměla uskutečnit soubor opatření pro prevenci a potlačování uvedených negativních jevů mezi většinovou společností, jež mohou být odpovědnými orgány realizována v nejkratší možné době:

1. celospolečenská mediální kampaň zaměřená na změnu předsudečných postojů majoritní veřejnosti k romské minoritě (mezi klíčové segregační faktory patří prosegregační tlak rodičů z majoritní společnosti a diskriminační předsudky učitelů);

2. opakování průzkumu Ústavu pro informace ve vzdělávání (2012) a zjištění změn od té doby,

3. zavedení specifického grantového programu pro organizace zabývající se lidskými, prioritně dětskými, právy v České republice.

Článek 3 – Nejlepší zájem dítěte

C 32 (2003). V souladu se svými předchozími doporučeními Výbor doporučuje, aby zásada "zájmu dítěte" obsažená v článku 3 byla řádně analyzována z hlediska různých situací dítěte (např. odloučení od rodičů, přezkoumání svěření do péče), skupin dětí (např. menšin) a zohledněna ve všech novelách právních norem týkajících se dětí, v soudním řízení, jakož i v soudních a správních rozhodnutích a v projektech, programech a službách majících dopad na děti. Výbor vyzývá účastnický stát, aby zajistil posílení výzkumných a vzdělávacích programů pro odborníky zabývající se dětmi a plné pochopení článku 3 Úmluvy a účinné uplatňování zásady v něm obsažené.

C 33 (2011). Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zvýšila své úsilí o zajištění přiměřené integrace a důsledné aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte v legislativních, správních a soudních řízeních, jakož i ve všech politikách, programech a projektech, které se týkají dětí a majících dopady na děti. Právní odůvodnění všech soudních a správních rozhodnutí musí rovněž vycházet z tohoto principu.

Praxe ukazuje, že „nejlepší zájem dítěte“ bývá často pojímán značně subjektivně, někdy i účelově. Tento pojem ani jeho princip stále není v Česku jednotně definován. G 32 a 33 zmiňují zásadu (nejlepšího) zájmu dítěte jen při jejich sociálně-právní ochraně a v soudním řízení, nikoli však v otázkách bydlení, zdravotnictví či vzdělávání. Nejlepší zájem dítěte není zohledňován v legislativě, ani při rozhodování vlády: v důvodových zprávách i v následných medializovaných diskusích jde téměř vždy o rodiče nebo rodiny.

Příklady: dosud nepřijatý zákon o náhradním výživném placeným státem dítěti za povinného rodiče, slevy na dani **jen pro pracující rodiče** nezletilých dětí místo zvýšení dětských přídatků, upřednostňování práv rodičů před právy dítěte při osvojení a umístění do náhradní rodinné péče.

Princip CRIA byl sice zakotven v novele Zákona o Sbírce zákonů, obvykle se mu však učiní zadost uvedením věty "Navržená změna nemá dopad na práva dítěte.", aniž by byly možné přímé i nepřímé dopady seriózně analyzovány.

Doporučení:

Výbor by se mohl zeptat vlády, zda a kdy hodlá navrhnout legislativní zakotvení principu nejlepšího zájmu dítěte, v optimálním případě tak, aby platil průřezově v rámci celého právního řádu České republiky, včetně závazné metodiky posuzování z hlediska naplňování dětských práv u všech legislativních („children mainstreaming“), exekutivních a rozpočtových („children budgeting“) návrhů všech úrovní veřejné správy.

Článek 6 – Právo na život a rozvoj

C 34 (2003). Výbor doporučuje, aby účastnický stát

b) zkoumal možné příčiny sebevražd mládeže a charakteristické rysy osob, které jsou rizikové, a pokročil k zavedení dalších podpůrných a intervenčních programů, jež by omezily tento tragický jev.

Doporučení Výboru není plněno.

Tabulka (v příloze vládní zprávy) o počtu zemřelých na úmyslné sebepoškození nic neříká o příčinách sebevražd a krocích, které by omezily tento tragický jev. Sebevražednost dětí stagnuje na úrovni cca 4 dětí ve věku 9 až 19 let na 100 tisíc obyvatel.

Užívání tabákových výrobků, alkoholu a nelegálních drog dětmi lze chápat jako ještě mnohem rizikovější než dopravní nehody a sebevraždy, byť nevedou přímo k úmrtím dětí, ale k jejich celoživotní závislosti a poškození zdraví, resp. předčasným úmrtím v době dospělosti. Návrh zákonného ustanovení, podle něhož by každé zařízení veřejného stravování muselo nabízet aspoň jeden nealkoholický nápoj levnější než pivo, byl odmítnut.

Doporučení:

Výbor by se mohl chtít zeptat vlády, zda a kdy hodlá předložit legislativní úpravu, která by zakazovala kouření a reklamy na tabákové výrobky a alkoholické nápoje včetně piva na všech veřejných místech.

Článek 12 – Respektování názoru dítěte

C 36. Výbor opakuje své doporučení (CRC/C/15/Add.201) účastnickému státu, aby zavedl komplexní právní úpravu práva dítěte být slyšeno, jež by platila pro soudy, správní orgány, instituce, školy, výchovné ústavy a rodiny v záležitostech týkajících se dětí a zaručovala právo odvolání proti takovým rozhodnutím, v souladu s čl. 12 Úmluvy. Dále je třeba posílit osvětové a vzdělávací programy pro realizaci těchto zásad, aby se změnilo tradiční vnímání dětí jako objektů a nikoli subjektů práv. Výbor rovněž doporučuje účastnickému státu, aby přijal opatření umožňující přímé vyslechnutí názorů dítěte ve všech řízeních týkajících se dětí, a v souvislosti s tím, aby poskytl přiměřené záruky a mechanismy zajišťující účinnou realizaci takové participace dítěte zamezující jeho manipulaci nebo zastrahování. Výbor dále doporučuje vytvoření systémů zohledňujících názory dítěte v politických diskusích a rozhodnutích, která se jich týkají. V této souvislosti Výbor upozorňuje účastnický stát na obecný komentář č. 12 (CRC/C/GC/12) k právu dítěte být slyšeno.

Výbor pro práva dítěte OSN správně upozorňuje, že je třeba změnit tradiční chápání dětí jako objektů spíše než subjektů práv. Situace v participaci dětí na životě společnosti se od roku 2011 zásadně nezlepšila. V §

21 písm. d) a e) školského zákona jsou stanovena práva žáků a studentů na participaci, v § 22 jsou povinnosti žáků, v § 30 školní řád a v § 31 výchovná opatření a jiná ocenění a kázeňská opatření.

Participační složky se objevují v praxi také jako vyšší struktury sdružující školní parlamenty, tj. městské, krajské a Národní parlament dětí a mládeže. Zákonnou podporu však nemají a jejich podpora tak zcela závisí na jednotlivých konkrétních lidech v obcích a regionech. Nevnímání participačních struktur dokládá i úplná absence zmínky o nich v 5. a 6. periodické zprávě České republiky, autoři o nich možná vůbec nevědí. Česká republika tuto situaci v participaci dětí nebere jako nedostatek, nechápe ani participaci jako přínos pro společnost.

Zákon o (dětech a) mládeži nebyl dosud přijat, ačkoliv jeho paragrafované znění z roku 2003 se blížilo usnesení vlády ČR o státní politice vůči mladé generaci z ledna 1999, které ukládalo MŠMT zpracovat koncepci rozvoje participace mládeže na životě obcí, krajů, státu. Návrh předpokládal, že kraje i obce v součinnosti s dětmi a mládeží nejen vypracují a budou realizovat politiku vůči dětem a mládeži, ale zabezpečí i participaci dětí a mládeže na diskusi a rozhodování o věcech společného a veřejného zájmu, což přispěje k jejich výchově k demokracii a aktivnímu občanství. V roce 2004 byl návrh zákona odložen a od té doby se o něm přestalo uvažovat.

Doporučení:

Výbor by se mohl vlády dotázat, zda hodlá legislativně zakotvit právo dětí na individuální i kolektivní participaci při rozhodování o všech otázkách, které se jich týkají (nejen v soudnictví a vzdělávání), například i co se týče životního prostředí, zdraví, bezpečnosti a územního plánování.

K žakovským a studentským parlamentům by mohl doporučit vylepšení současné právní úpravy tak, aby se omezovalo zřizování stínových struktur obsazovaných a fungujících podle přání dospělých (tokenism) a naopak aby se posilovala jejich samostatnost vyčleněním finančních prostředků v jejich dispozici.

III. Násilí na dětech (čl. 19, 24.3, 28.2, 34, 37a a 39 Úmluvy)

Mučení, ponižující zacházení a tělesné tresty

C 40. Výbor naléhá na smluvní stranu, aby čelila široce rozšířené toleranci vůči tělesným trestům, mj. formou osvětových a vzdělávacích programů pro veřejnost, s cílem podpořit používání alternativních disciplinárních opatření v souladu s vlastní důstojností dítěte, a v této souvislosti zajistila zákaz tělesných trestů ve všech prostředích, včetně rodiny.

C 42. Aby byly dále posíleny současné iniciativy smluvní strany, Výbor doporučuje, aby tato nadále:
(a) upřednostňovala zrušení všech forem násilí na dětech a zajistila realizaci doporučení Studie OSN o násilí na dětech (A/61/299), s přihlédnutím k výsledkům a doporučením regionální konzultace pro

Evropu a Střední Asii, konané ve dnech 5. až 7. července 2005 v Lublani, věnujíc zvláštní pozornost genderové problematice;

(b) poskytla informace týkající se realizace doporučení shora uvedené studie v její příští pravidelné zprávě smluvní strany, zvláště doporučení, na která upozorňuje zvláštní zástupce generálního tajemníka ohledně násilí na dětech, a to informací o:

(i) vytvoření národní komplexní strategie prevence a potírání všech forem násilí na dětech ve všech účastnických státech;

(ii) zavedení explicitního zákazu všech forem násilí na dětech ve všech prostředích; a

(iii) konsolidaci národního systému sběru dat, jejich analýz a šíření, a oblasti výzkumu týkajícího se násilí na dětech.

(c) spolupracovala se zvláštním zástupcem generálního tajemníka ohledně násilí na dětech a obracela se o technickou pomoc, mj. k UNICEF, Úřadu Vysoké komisařky pro lidská práva (OHCHR), Světové zdravotnické organizace (WHO), Mezinárodní organizace práce (ILO), Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu (UNESCO), Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Úřadu OSN proti drogám a zločinu (UNODC), jakož i partnerským nevládním organizacím

Plnění těchto doporučení s výjimkou C 42 b(iii) nebylo zaznamenáno, stav se nezlepšil od roku 2009, kdy po negativní mediální kampani vláda stáhla návrh na zákaz tělesného trestání dětí a pokusila se místo toho realizovat osvětovou kampaň za pozitivní rodičovství. V roce 2018 se v důsledku negativní kampaně na sociálních sítích řada čelných politiků vyslovila proti ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí z roku 2011 (G 57) smluvní stranou.

IV. Rodinné prostředí a náhradní péče (články 5; 18.1,2; 9 - 11; 19 - 21; 25; 27.4 a 39)

Články 5 a 18 – Rodina

Pomoc poskytovaná rodičům, zařízení a služby péče o děti a rodiny

C 42 (2003). Výbor vítá informace o koncepci opatření, která mají být přijata ve prospěch dítěte a rodiny, a o přípravě národního programu podpory rodin s dětmi. Výbor je znepokojen nedostatečnou pomocí a poradenstvím rodičům v souvislosti s jejich odpovědností za výchovu a vývoj dítěte (čl. 18), což vede k četným řízením o svěřením do péče nebo umístěním do náhradní ústavní péče. Výbor je dále znepokojen tím, že preventivní činnost a rodinné poradenství jsou nedostatečné a že sociální problémy a krizové situace v rodině mohou být řešeny umístěním do ústavní výchovy.

C 44 (2011). Výbor doporučuje smluvní straně, aby provedla opatření, která zajistí, že rodinám ze zranitelných socioekonomických skupin budou poskytovány nezbytné finanční zdroje a sociální podpora, aby všichni rodiče mohli realizovat svou primární odpovědnost za své děti, a aby všechny děti mohly v co nejvyšší možné míře požívat naplnění svých práv. Výbor rovněž doporučuje smluvní straně, aby zajistila nezbytné služby pro rodiče a malé děti, zvláště ze znevýhodněných skupin, aby bylo zamezeno vývojovému opoždění dětí v situacích, kdy jsou tyto zvláště zranitelné.

Obecně je v ČR nedostatek preventivních služeb, zejména terénních a ambulantních, tak aby děti mohly, pokud je to možné, zůstat v původních rodinách. Ještě méně dostupné jsou podpůrné služby pro rodiny, jejichž děti byly odebrány a které by napomohly brzkému navrácení dítěte do své rodiny (sociálně aktivizační služby). Chybějí služby včasného záchytu ohrožených rodin.

Tato oblast je dlouhodobě podfinancovaná, z celkového objemu prostředků plynoucích do systému péče o ohrožené děti je na preventivní služby vynakládáno pouhých 8 % (PhDr. Miloslav Macela: Analýza financování systému péče o ohrožené děti v České republice, 2018)⁷. Dle zprávy organizace Lumos Česká republika se každý rok vynakládají přibližně 2,684 milionů Kč na provoz bývalých kojeneckých ústavů a dětských domovů, ve kterých pobývá přibližně 5 000 dětí. Stejně prostředky by mohly být využity k podpoře více než 100 000 dětí žijících v komunitě formou terénní sociální práce s rodinou – SAS (Lumos: Investice do dětí, 2018), viz <https://www.wearelumos.org/vyzkumy>

Počty pracovníků orgánů sociálně právní ochrany se sice od roku 2012 zvýšily, ale jsou dlouhodobě stále nedostatečné. Za stávajícího počtu mohou pracovníci zajišťovat výkon sociálně právní ochrany jen v minimálním zákonném rozsahu, terénní práci přenechávají pracovníkům neziskového sektoru. Nemají čas na soustavnou cílenou práci s ohroženými rodinami a na preventivní činnost. Většina služeb pro rodiny je tak fakticky poskytována nestátními neziskovými organizacemi. I když počet těchto organizací roste, stále nestačí pokrýt potřebu služeb v dostatečné míře. Přitom zkušenosti neziskových organizací zabývajících se podporou rodin ukazují smysluplnost a efektivitu takových služeb. V současném systému financování se neziskové organizace potýkají se značnou nejistotou finančních zdrojů. Stává se, že organizace musí ukončit poskytování služeb, protože nezískala finanční zdroje, navzdory potřebnosti služby v dané lokalitě.

Částečnou pozitivní změnu ve zvýšení koncepčnosti plánování péče o ohrožené děti přinesla novela (Zákon č. 401/2012 Sb.) Zákona o sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.) s účinností od 1. 1. 2013. Zavedla povinnost obecních úřadů vypracovávat individuální plán ochrany dítěte a pořádat případové konference k situaci dítěte. Zvýšila se multidisciplinární spolupráce subjektů okolo rodiny (OSPOD, sociálně aktivizační služba, lékař, škola atd.) i zapojení dítěte. Situace se však výrazně liší kraj od kraje, záleží především na nastavení cílů a politik kraje, na metodách a prioritách jednotlivých OSPOD a dalších subjektů.

---

⁷ <http://www.knihovnanr.cz/online-katalog/nahradni-rodinam-hotne-zajisteni-nahradni-rodinne-pece/analiza-financovani-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-ceske-republice>

Opatření uvedené v G 44 (dětské skupiny) je bohužel pouze pomocí rodičům, ale nenaplní dětem právo na kvalitní předškolní vzdělávání. Opatření uvedená v G 68 nepomáhají nejvíce potřebným dětem, např. ze sociálně vyloučených neúplných rodin, dosáhnou na ně většinou jenom rodiče - příslušníci středních vrstev.

Doporučení:

Výbor by mohl doporučit vládě, aby:

a) podporovala vznik a činnost preventivních služeb napomáhajících rozvoji rodičovských kompetencí, zvyšujících finanční gramotnost, definujících problémové situace v oblasti péče o dítě, kterým je nutné včas předcházet, a služby k jejich včasnému řešení,

b) vytvořila státem garantovanou minimální síť terénních, ambulantních sociálních a sociálně zdravotních služeb na podporu ohrožených rodin, které napomáhají udržet děti v rodinném prostředí,

c) navýšila finanční zdroje určené pro tyto služby, a tím zvýšila jejich dostupnost a kapacitu, a směřovala je zejména ke komplexní podpoře služeb pro rodiny, což sníží nároky na finančně mnohem náročnější a méně efektivní ústavní péči,

d) zajistila systémové dlouhodobé financování sociálních služeb,

e) upřednostňovala rozvoj komunitních služeb tak, aby děti a rodiny měly přístup k podpoře, kterou v rámci komunity potřebují,

f) výrazně zvýšila dětské přídavky a uzákonila je jako nezczitelný příjem dítěte, nikoli jeho opatrovníka.

Děti odebrané rodičům (náhradní rodinná a ústavní péče o dítě)

C 46. Výbor upozorňuje na Směrnici o alternativní péči o děti, obsaženou v usnesení Valného shromáždění č. 64/142 přijatém dne 20. listopadu 2009, a vyzývá smluvní stranu, aby urychleně formulovala komplexní národní politiku deinstitucionalizace péče o děti, zvláště aby

(a) vytvořila komplexní hodnocení rodinné situace, preventivní služby, kritéria přijetí a strategie snížení počtu dětí žijících v ústavní péči, a aby zajistila, že umístování dětí do ústavů bude používáno pouze jako poslední možnost a v případech jeho použití bude pravidelně monitorováno a přezkoumáváno;

(b) rozvíjela komunitní služby rodinného typu a pěstounskou péči za účelem vyloučení umístování dětí do ústavů;

(c) urychleně provedla nezbytné změny zákona o ústavní výchově a zavedla požadavek povinné registrace zařízení pro péči o dítě a postihování provozování těchto zařízení bez povolení a jednotné standardy pro veřejné a soukromé ústavy a dobrovolné domovy, včetně systému jejich pravidelné kontroly;

(d) urychleně zlepšila vybavení zařízení pro péči o dítě a přidělil nezbytné zdroje pro efektivní fungování a kontrolu těchto zařízení; a aby přijala opatření za účelem zvýšení počtu sociálních pracovníků a stanovil kritéria pro výběr a vzdělávání pracovníků péče o dítě; a

(e) zajistila včasné vytvoření plánů individuální péče o dítě od doby, kdy vstoupí do ústavu, a aby posílila politiky a metody inkluzivního vzdělávání, a v této souvislosti, aby usnadnila urychlený návrat dítěte do prostředí rodinného typu;

(f) podporovala a umožňovala kontakt mezi dítětem v ústavní péči a jeho rodinou, jakož i zavedla mechanismy rozšíření a stimulace znovuzачlenění dětí do jejich rodin, a

(g) zajistila, že navrhovaná zlepšení systému ústavní péče se budou řídit časovým harmonogramem s konkrétními termíny realizace, jež budou účinně monitorovány v pravidelných intervalech.

Pozitivní změny v oblasti náhradní péče o dítě přinesla novela (Zákon č. 401/2012 Sb.) Zákona o sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.) s účinností od 1. 1. 2013. Zavedla přednost náhradní rodinné péče v případech, kdy děti nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, před ústavní péčí. Zavedla povinnost obcí s rozšířenou působností vypracovávat individuální plán ochrany dítěte a pořádat případové konference k situaci dítěte. Novela rovněž významně podpořila pěstounskou péči. Došlo k úpravě odměn pěstounů a ve způsobu přípravy a vyhodnocování zájemců o pěstounskou péči. Byly stanoveny práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče. Pěstounům vznikl nárok na pomoc při naplňování těchto práv a povinností. Uvedený nárok pěstounských rodin je zajišťován poskytovateli služeb, jimiž jsou orgány veřejné správy (obecní úřady a krajské úřady) nebo osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany (často označované jako „doprovázející organizace“). Služby jsou poskytovány na základě Dohody o výkonu pěstounské péče a jsou hmotně zajišťovány státním příspěvkem na výkon pěstounské péče. Pěstouni mají mj. povinnost se průběžně vzdělávat, povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s biologickými rodiči a osobami blízkými a umožnit styk rodičů s dítětem. Novela ukotvila institut „pěstounské péče na přechodnou dobu“ (maximálně 1 roku) jako alternativu k ústavní péči po dobu, než si vlastní rodina uspořádá svoji situaci tak, aby se dítě mohlo vrátit zpět, nebo než se najde jiné dlouhodobé řešení (například péče příbuzných, osvojení či dlouhodobá pěstounská péče).

Přes všechna tato pozitivní opatření se však v praxi některých krajů stále setkáváme se skutečností, že děti jsou umisťovány do ústavní péče, ačkoli je možné využít jiných alternativ. Počet dětí umístěných v zařízeních institucionální péče na počet obyvatel je v České republice stále velmi vysoký. Ačkoli výrazně vzrostl počet dětí v pěstounské péči, počet dětí v ústavních zařízeních se téměř nezměnil. Reálně tak stoupá počet dětí odebraných nebo odložených ze své rodiny. Souhrnem dílčích statistik Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví se dostaneme k číslu cca 8 000 dětí a mladých lidí, kteří ke konci roku 2017 žili v České republice v ústavních zařízeních různého typu (cca 600 dětí v dětských domovech pro děti do 3 let, cca 4 200 dětí v dětských domovech, cca 2000 dětí v ostatních školských zařízeních s ústavní a ochrannou výchovou, cca 400 dětí v domovech pro osoby se zdravotním postižením a cca 700 dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ZDVOP). Důvodem pro odebrání dětí z rodiny jsou nadále mimo jiné i socioekonomické aspekty, zejména špatné

bytové podmínky či ztráta bydlení, ačkoli novela Zákona o sociálně právní ochraně dětí stanovuje, že důvodem odebrání dítěte nesmí být pouze nedostatečné bytové nebo majetkové poměry pečující osoby.

Velmi znepokojivým problémem je, že do ústavní péče jsou i nadále umísťovány děti předškolního věku. Výbor pro práva dítěte Rady vlády České republiky pro lidská práva v prosinci 2015 doporučil, aby byla legislativně zásadním způsobem omezena možnost umísťování dětí do 7 let. Následně Vláda ČR uložila v listopadu 2016 ministryni práce a sociálních věcí ve spolupráci s ministryní školství, mládeže a tělovýchovy a ministrem zdravotnictví předložit vládě do konce června 2017 návrh změn příslušných zákonů. Návrh byl předložen v srpnu 2017, nebyl však přijat.

Veřejná ochránkyně práv odhalila v roce 2019 chybu v systému umísťování dětí v krizi do ZDVOP. Těchto zařízení je v Česku 60 a v nich cca 700 dětí, z toho 40 % zde pobývá pouze kvůli sociální tísní své rodiny. Ombudsmanka po prověření zjistila, že současná situace zcela popírá původní smysl ZDVOP - mnohé děti zde jsou i více než rok, v jednom zařízení se u jednoho dítěte vystřídal až 23 pracovníků.. Některá centra se snažila omezovat kontakty dětí s rodinami.

Dalším aktuálním problémem je délka pobytu dětí v ústavním zařízení. Orgán sociálně právní ochrany dětí, stejně jako soud, mají sice povinnost v pravidelných intervalech (jednu za 3, resp. 6 měsíců) vyhodnocovat, zda důvody pro umístění dítěte do institucionální výchovy trvají, často se ale takové hodnocení omezuje na konstatování, že trvají, aniž by byly podniknuty kroky účinné pomoci rodině a dítěti. Sociální práce s rodinou není dostatečná. Sociálně aktivizační služby nemají jasně stanovená pravidla, chybějí kritéria pro jejich poskytování a ukončování, není určen časový rámec, dokdy má práce s rodinou se záměrem návratu dítěte do rodiny probíhat, aby to ještě bylo v zájmu dítěte a dítě se do náhradní rodinné péče nedostávalo příliš pozdě. Ústavní zařízení nemají na rozdíl od pěstounů povinnost podporovat a umožňovat kontakt mezi dítětem v ústavní péči a jeho rodinou.

K malému pokroku došlo v deinstitucionalizaci náhradní péče. Vláda stále nemá komplexní národní politiku deinstitucionalizace péče o děti. Každý kraj vypracovává svou strategii transformace péče o ohrožené děti a rodiny. Situace se tak výrazně liší dle krajů. V praxi sice nacházíme příklady dobré praxe, kdy vznikají malé pobytové služby rodinného typu, péče je však spíše poskytována v ústavech s velkou lůžkovou kapacitou, což je pro děti nevyhovující. Zákony určují maximální počet dětí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a ve školských zařízeních, ale tyto limity pro celkový počet dětí jsou příliš vysoké, aby šlo o zařízení rodinného typu. Pro dětské domovy pro děti do 3 let neexistuje limit pro počet umístěných dětí v jednom zařízení, můžeme se tak stále setkat se zařízeními, ve kterých pobývá téměř 100 dětí předškolního věku.

Velmi málo je ošetřena oblast odchodu dětí z náhradní péče. Děti dostávají od státu jednorázovou finanční dávku. Žádné specifické sociální služby však pro tuto cílovou skupinu neexistují.

Přestože novelou Zákona o sociálně právní ochraně došlo k výraznému rozvoji pěstounské péče, nedošlo ke specializaci pěstounů. Legislativa rozlišuje pouze dva druhy pěstounské péče, pěstounskou péči na přechodnou dobu a pěstounskou péči. Specifika příbuzenské (nezprostředkované) pěstounské péče nejsou dostatečně ošetřena. Ačkoli počet pěstounů, zejména dlouhodobých a specializovaných na děti se zdravotním postižením a děti se specifickými potřebami, není dostatečný, neexistuje celorepubliková státní náborová kampaň na pěstouny. Kampaně realizují některé kraje, a to pouze ty, které mají pozitivní přístup k pěstounství. Kampaně organizují také nestátní neziskové organizace.

Při naplňování práva na osobní kontakt dítěte s rodičem shledávají neziskové organizace neuspokojivou situaci zejména u dětí s rodičem, který vykonává trest odnětí svobody⁹.

Podle mnoha zjištěných případů, je zcela běžné, že děti, které jsou umístěny v náhradní rodinné péči, ale i u pěstounů, se podobu výkonu trestu s rodičem (byť o ně předtím řádně pečoval) nestýkají osobně vůbec nebo jen sporadicky (dvakrát ročně). Dochází tím k závažnému přetrhání rodinných vazeb a porušování práv dítěte.

Věznice v ČR jsou zcela nedostatečně připraveny (materiálně i personálně) na přijetí dětských návštěvníků. Běžný je stav, kdy na 100 odsouzených je ve věznici jedna sociální pracovnice. Návštěvní prostory věznic včetně interních pravidel s dětskými návštěvníky (zejména malými) téměř nepočítají. Odsouzený muž/žena může mít na návštěvě současně maximálně 4 osoby a návštěva blízkých osob (včetně dětí) je zákonem umožněna maximálně na tři hodiny za měsíc. Návštěva třech dětí a více včetně nutného doprovodu pečující osoby je tak téměř nemožná. Pokud vyčerpá rodič ve vězení návštěvu osoby blízké, děti umístěné mimo rodinu v daný měsíc už nemohou za rodičem přijet. MSp odmítá navýšení současných 3 hodin za měsíc pro dětské návštěvníky jenom z kapacitních důvodů věznic¹⁰.

⁹ <http://www.helcom.cz/zastupci-chv-prezentovali-situaci-deti-s-rodicem-ve-vykonu-trestu-na-prvni-odborne-konferenci>

¹⁰ https://www.rozhlas.cz/zpravy-z-domovadetske-koutky-nebo-videohovory-neziskove-organizace-chteji-zmeny-v-ceskych_6276

Doporučení:

Výbor by mohl požádat vládu, aby:

a) poskytla ucelené informace o připravenosti věznic na dětské návštěvníky, počtu dětí s rodičem ve vězení a návrhu opatření pro častější styk,

b) zlepšila ve věznicích podmínky pro návštěvy dětí za svým rodičem, který je výkonu trestu, vybudováním důstojných a kapacitně dostatečných návštěvních prostor v rámci všech věznic v ČR,

c) prostory pro návštěvy dětí vybavila nábytkem, herními prvky a nabídkou občerstvení s ohledem na věk a potřeby dětí a délku návštěvy,

d) přijala systémová opatření (např. změnu právní úpravy a politiky zacházení s osobami ve výkonu trestu, kteří jsou rodiči nezletilých dětí), která přispějí k udržení a k posílení vazeb mezi dětmi a odsouzenými rodiči zejména navýšením počtu i délky návštěv navíc pro děti odsouzené osoby v rámci jednoho měsíce ze současných třech hodin za měsíc, které jsou určeny pro všechny druhy návštěv blízkých osob,

e) systematicky sbírala údaje o potřebách dětí, které mají rodiče ve vězení (počty dětí a věková struktura, frekvence kontaktu s rodičem, důvody pro umístění do náhradní rodinné péče apod.)

Výbor by mohl také doporučit vládě, aby:

- f) vytvořila systém podpory rodin a sítě terénních, ambulantních, respitních a dalších služeb, které umožní v maximální míře zajistit péči o děti v rodinném prostředí. Vláda by měla upřednostňovat rozvoj komunitních služeb tak, aby děti a rodiny měly přístup k podpoře, kterou v rámci komunity potřebují;
- g) přijala zákon o sociálním bydlení a vybudovala systém sociálního bydlení, který zajistí, že neodpovídající bydlení přestane být jedním z hlavních důvodů rozdělování rodin;
- h) rozvíjela a zajistila dostatečné alternativy k ústavní péči, včetně pěstounské péče, osvojení a malých pobytových služeb pro děti. Je potřeba aktivně vyhledávat náhradní rodiče a rozvíjet specializaci pěstounů, zejména na děti se zdravotním postižením a děti se specifickými potřebami;
- i) vypracovala a realizovala plán transformace ústavních zařízení. Součástí transformačních plánů zařízení musí být řešení otázky využití a přesměrování personálních a materiálních kapacit a finančních zdrojů do alternativních a komunitních podpůrných služeb;
- j) vytvořila finanční mechanismus na podporu evidence-based modelů péče v transformovaných ústavních zařízeních pro děti,
- k) uzákonila spodní věkovou hranici (7 let) pro umístování dětí do ústavů;
- l) zlepšila metodické řízení ZDVOP,
- m) upravila hmotné zajištění mladých lidí opouštějících náhradní výchovu a rozvíjela služby na lokální úrovni zaměřené na jejich podporu při vstupu do samostatného života.

Osvojení

C 47 (2003). Výbor bere na vědomí zákon o sociálněprávní ochraně dětí, je ovšem znepokojen absencí jasného, konzistentního a objektivně určeného souboru kritérií hodnocení vhodnosti dítěte k adopci.

C 48 (2011). Výbor doporučuje smluvní straně, aby vytvořila a realizovala soubor pokynů zpracovaných po konzultaci s odborníky a občanskou společností zabývajícími se péčí o dítě pro důsledné a objektivní hodnocení vhodnosti dětí k adopci na celém jeho území.

Významné změny v oblasti osvojení neboli adopce přinesl Nový občanský zákoník a novela Zákona o sociálně právní ochraně dětí platná od 1. 1. 2013, jež významně přiblížila proces zprostředkování osvojení procesu zprostředkování pěstounské péče, byly zavedeny povinné přípravy a posuzování zájemců, což považujeme za pozitivní. Současná praxe však poukazuje v procesu osvojování na některé nedostatky. Proces příprav, posuzování a schvalování žadatelů se liší na úrovni jednotlivých krajů, žadatelé ani děti k adopci nejsou evidovaní na celostátní úrovni, mezikrajová spolupráce je zdoluhavá, někdy opomíjená. Chybějí jasně stanovená pravidla, standardy a termíny, které by celý proces, v zájmu zajištění trvalého rodinného prostředí pro dítě, strukturovaly, zpřehledňovaly a tím činily pro zájemce předpověditelnějším.

Nový občanský zákoník od 1. 1. 2014 změnil status osvojení na formu rodičovství bez podpory sociálně-právních orgánů. V právním pohledu se osvojené dítě stane členem běžné rodiny. Adoptivní rodiny tak po soudním rozhodnutí o osvojení mizí z dosahu sociálně-právní ochrany dětí, sociální pracovníci je neevidují a nesledují. Rodiny nemají nárok na podpůrné služby, ač osvojitelské rodiny mají často podobné potřeby jako pěstounské. Není definováno, k čemu adopce slouží a jaké místo má v sociálně-právní ochraně dětí.

Asi nejvíce kritizovanou skutečností je, že novelou došlo k prodloužení celého procesu osvojení, což jde proti zájmu dítěte na co nejrychlejší nalezení trvalého a stabilního prostředí. Důvodem jsou zejména změny v procesu udělení souhlasu k osvojení. Ten musí rodiče podat oficiálně u soudu, což se v praxi ukazuje jako bariéra, komplikující přechod dítěte do nové rodiny. Na odvolání souhlasu je lhůta 3 měsíce, která prodlužuje celý proces. Upřednostňuje se tak zájem biologických rodičů před zájmy dítěte. Nově byla prodloužena i délka předadopční péče. Proces dále zpomaluje neustálá judikatura a přetíženost opatrovnických soudů.

Zdlouhavost a nepredikovatelnost systému motivuje zájemce k obcházení sociálně-právní ochrany. Využívají k tomu některých prvků systému, především tzv. adresného souhlasu. V takovém případě osvojitelé neprocházejí přípravným kurzem, schvalováním a zprostředkováním. Stát tím ztrácí kontrolu nad procesem a nelze plně garantovat ochranu zájmů dítěte. V krajních případech v jednotkách případů je systém obcházen tak, že se zájemce o osvojení nepravdivě prohlásí za biologického otce dítěte a dohodne se s matkou, že se dítěte vzdá. Adopce tímto způsobem ze sociálně-právní ochrany dětí vypadávají a dostávají se do šedé zóny, nekontrovaná státem a sociální politikou, dějí se primárně v zájmu osvojitelů, v některých případech možná jde i o obchod s dětmi. Podle Občanského zákoníku přitom musí být osvojení nezletilého „v souladu s jeho zájmy“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 795).

Doporučení:

Vláda by měla stanovit jasnou politiku adopcí a definovat smysl osvojení primárně jako naplnění zájmů a potřeb dítěte. Mělo by dojít k sjednocení systému pod jedno ministerstvo a dále k sjednocení legislativy, kdy osvojení by bylo upraveno v jednom zákoně. Musí být přijata opatření, která zamezí obcházení sociálně právní ochrany osvojovaných dětí a zajistí, že adopce se budou dít v zájmu dětí. Pro prevenci obcházení systému je potřeba celý proces zefektivnit a udělat ho více predikovatelným. Je potřeba především zkrátit lhůty soudního řízení před osvojením i soudního řízení o osvojení, dále uzákonit možnost podat souhlas s osvojením také na OSPOD, na matrice či u notáře, sjednotit judikaturu, začlenit tzv. přímé adopce do systému osvojování a sociálně-právní ochrany a legislativně upravit náhradní mateřství. Dále je potřeba zavést závazný „Standard kvality příprav a posuzování a schvalování zájemců o osvojení“, kdy zastřešující orgán (MPSV) metodicky povede psychology a sociální pracovníky pro oblast adopcí a garantuje kvalitu celého procesu, a zřídit centrální registr žadatelů a osvojovaných dětí přístupný i z jednotlivých krajů.

V neposlední řadě je potřeba zajistit pro osvojitelské rodiny postadopční služby.

V rámci práce s původní rodinou musí dojít k intenzivní sociální práci, kdy pověřeni pracovníci hledají možnosti, jak dítě u rodičů udržet. Zároveň je potřeba stanovit lhůty, dokdy mají být rodině poskytovány sociálně aktivizační služby se záměrem návratu dítěte do rodiny, aby to ještě bylo v zájmu dítěte a dítě se do náhradní rodinné péče nedostávalo příliš pozdě.

Babyboxy

C 50. Výbor důrazně vyzývá smluvní stranu, aby co nejdříve přijala veškerá opatření nezbytná pro ukončení programu „Babybox“ a urychleně posílila a podpořila alternativy s přihlédnutím k povinnosti zcela dodržovat veškerá ustanovení Úmluvy. Dále Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zvýšila své úsilí o řešení základních příčin, jež vedou k opouštění novorozenců, včetně plánovaného rodičovství a přiměřeného poradenství a sociální podpory pro neplánovaná těhotenství a prevenci rizikových těhotenství.

Dlouhodobě neřešený problém, vláda (G 113) se vůbec nezmiňuje o jakýchkoli opatřeních v tomto směru. Počet dětí nalezených v babyboxech i počty zabitých novorozenců a kojenců mají téměř stabilní tendenci.

V. Základní zdravotní a sociální péče (články 6; 18.3; 23; 24; 26; 27.1-3)

Článek 23 – Děti se zdravotním postižením (ZP)

C 52. Výbor doporučuje smluvní straně, aby:

(a) zajistila poskytování dostatečných finančních, technických a lidských zdrojů školám, aby mohly pro děti se zdravotním postižením účinně zajistit vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu; a aby změnila své právní předpisy a zakázala tak školám odmítat děti na základě nedostatečných materiálních zdrojů;

(b) poskytovala socioekonomickou podporu pro děti se zdravotním postižením bez ohledu na věk;

(c) podporovala a umožňovala péči o děti se zdravotním postižením v rodinném prostředí zajištěním dostatečné podpory pro jejich rodiče nebo opatrovníky;

(d) přijala koncepci sociální péče, jež je v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která řeší překážky v podobě postojů a prostředí, které brání plné, rovné a účinné účasti dětí se zdravotním postižením ve společnosti, a aby příslušným způsobem vyškolila všechny odborníky pracující s dětmi nebo pro děti se zdravotním postižením;

(e) vytvořila mechanismy pro shromažďování komplexních a vyčleněných dat o dětech se zdravotním postižením a poskytla lidské, technické a finanční zdroje nezbytné pro používání těchto dat pro řízení politiky smluvní strany a programů inkluzivního vzdělávání.

Pro účely realizace shora uvedených doporučení Výbor upozorňuje smluvní stranu na články 23 a 29 Úmluvy, obecný komentář č. 9 (CRC/C/GC/9) k právům dětí se zdravotním postižením, jakož i na článek 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Od roku 2010 se podařilo výrazně snížit počet dětí se zdravotním postižením vyrůstajících v ústavní péči. V domovech pro osoby se zdravotním postižením (DOZP), kde v rámci ústavní péče vyrůstá nejvíce dětí se ZP, se jejich počet od roku 2010 do 2017 snížil téměř o polovinu (o 46 %). Dle zprávy mezinárodní organizace Lumos 98 ze 100 dětí se zdravotním postižením vyrůstá v ČR ve své nebo náhradní rodině. To se podařilo především díky nesmírnému nasazení jejich rodičů, zavedením příspěvku na péči (novelou Zákona o sociálních službách s účinností od 1. 1. 2007) a zdravotním a sociálním službám, například jako je raná péče pro děti do 7 let.

Ačkoli vládní zpráva (G 115) uvádí, že rodiny s dětmi se zdravotním postižením mohou využívat celé řady sociálních služeb, z praxe víme, že zdravotní a sociální péče a podpora rodin dětí se zdravotním znevýhodněním není dostatečná a pro rodiče je velmi obtížné péči o dítě se zdravotním znevýhodněním zvládat. Služby nejsou dostupné místně (mezi jednotlivými kraji v rámci republiky jsou velké rozdíly, podobně mezi městem a venkovem) nebo nejsou dostupné v potřebném rozsahu a kapacitě.

Co se týká sociálních služeb, chybějí zejména domácí ošetřovatelská péče, asistenční služby v domácnosti, respitní péče a stacionáře. Významnou pomoc pro rodiny představuje raná péče, která na základě zhodnocení zdravotního stavu dítěte i schopností rodičů, zprostředkování poradenství rodině, rozvíjí rodičovské kompetence, zapůjčuje pomůcky, poskytuje sociálně terapeutické služby a napomáhá integraci rodiny do společnosti. Její kapacity však zatím stále nejsou dostatečné a dostupnost se liší místně i dle typu postižení. Je určena pouze pro děti do 7 let a neexistuje návazná služba pro děti, u kterých dojde k zdravotnímu postižení v pozdějším věku.

Co se týká zdravotních služeb, chybějí pediatři se specializací na děti se ZP. Pediatři kvůli velkému vytížení nemají potřebný prostor pro informování („zaučování“) rodičů dětí se ZP ve správné péči o dítě a nasměrování na návazné služby. Máme alarmující nedostatek dětských psychiatrů. Chybějí odlehčovací služby pro děti s velmi vážným, kombinovaným nebo vzácným postižením, kde sociální služby (například DOZP) nejsou schopny zabezpečit zdravotní služby v potřebném rozsahu.

Vzhledem k roztržitému péči o ohrožené děti nejsou sociální služby, zdravotní péče a sociálně-právní ochrana propojené ani koordinované (navzájem ani uvnitř). Systém si neumí dítě předávat mezi sociálními a zdravotními službami. Nejsou systémově ukotvena sociálně zdravotní zařízení. Zařízení, která poskytují služby na tomto pomezí, se potýkají s řadou problémů.

Co se týká finančního zajištění, rodiny, které pečují o děti se zdravotním postižením, jsou státem podporovány „příspěvkem na péči“ ve 4 různých výších dle stupně závislosti, ovšem posuzování stupně

závislosti a v návaznosti na to získání příspěvku na péči trvá velmi dlouho; posudkových lékařů je nedostatek. Navíc příspěvek na péči nelze získat do 1 roku věku dítěte, ačkoli v některých případech může být již i péče během prvního roku mimořádně náročná.

Pokud se rodina nechce nebo nedokáže postarat o dítě se zdravotním postižením, je obvykle umístěno do ústavní péče. Pěstounů specializovaných na děti se ZP není dostatek. Novorozenci a malé děti jsou umisťovány do dětských domovů pro děti do 3 let (zdravotnické zařízení). Poté jsou přemístěny buď do dětských školských ústavních zařízení, nebo většina do DOZP. Jedná se o sociální zařízení, které je určeno pro dospělé i děti a zpravidla zde žije jen několik málo dětí mezi desítkami dospělých klientů, jejichž potřeby a zájmy jsou značně odlišné. Problematická je situace u dětí s velmi vážným, kombinovaným nebo vzácným postižením, kde sociální služby nejsou schopny zabezpečit zdravotní služby v požadovaném rozsahu. Takovéto děti se obvykle ocitají v nemocnicích, které nejsou pro tento pobyt vhodné ani určené.

Transformace ústavní péče o děti se zdravotním postižením příliš nepokročila. Panují zde značné rozdíly mezi jednotlivými kraji. Existují sice příklady dobré praxe, kdy děti žijí v malých pobytových zařízeních v běžné komunitě, většina dětí se zdravotním postižením umístěných v ústavní péči však stále vyrůstá ve velkých netransformovaných zařízeních, což znemožňuje individuální péči s ohledem na jejich věk a potřeby. Zařízení jsou mnohdy umístěna v malých obcích nebo na periferiích měst, což výrazně snižuje šanci dětí se začlenit do běžné populace. Polovina dětí žijících v DOZP se stále vzdělává přímo v zařízení bez možnosti socializace se svými vrstevníky, kteří nevyrůstají v ústavu.

Jako určitý problém vnímáme i to, že část dětí se ZP žijících v ústavu zde pobývá pouze na základě smlouvy zařízení s rodičem. To probíhá v režimu sociálních služeb, nikoli sociálně-právní ochrany. Státní orgány v těchto případech nemají povinnost nabídnout rodině alternativu nebo se pokusit pro dítě najít rodinu náhradní. Přestože je dítě ve výsledku ohrožené tím, že nemůže vyrůstat ve stabilním rodinném prostředí, zůstává do jisté míry mimo pozornost sociálně-právní ochrany a i mimo rozhodovací pravomoci soudu, protože vstup do sociální služby je dobrovolný.

Specializace náhradní rodinné péče na děti se zdravotním postižením není podporována. Nedochází k aktivnímu vyhledávání takovýchto pěstounů, přípravy nezahrnují vzdělávání zaměřené na problematiku praktického zvládnutí péče o tyto děti, stejně tak jejich průběžné vzdělávání. Nízký počet těchto pěstounů rovněž souvisí s obecnou nedostatečnou nabídkou služeb pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením.

Doporučení:

Výbor by mohl doporučit vládě, aby:

a) zásadním způsobem zvýšila dostupnost služeb pro děti se ZP, jako je raná péče, domácí ošetrovatelská péče a odlehčovací služby. Je potřeba vytvořit minimální síť terénních a ambulantních sociálně zdravotních služeb, které napomáhají udržet děti se zdravotním postižením v rodině;

b) vypracovat plán deinstitucionalizace dětí umístěných v ústavní péči, oddělit dětské klienty od dospělých, podporovat transformaci velkokapacitních pobytových zařízení v malé pobytové služby v samostatných domcích nebo bytech v komunitě a začlenit tak děti v maximální míře do společnosti;

c) *organizovat kampaně zaměřené na vyhledávání pěstounů pro děti se zdravotním postižením a podporovat specializaci pěstounské péče pro tyto děti.*

Článek 24 – Zdraví a zdravotnictví

C 54. Výbor vyzývá smluvní stranu, aby přijala nezbytná opatření a legislativní úpravy za účelem poskytování zdravotní péče dětem cizinců ve stejné kvalitě a na stejné úrovni jako občanům státu.

Vláda zlepšila situaci dětí cizinců v tomto směru.

Péče o duševní zdraví dětí v ČR

VPD přijal 24. 8. 2015 usnesení k současné situaci dětské a dorostové psychiatrie v České republice. Důvodem je celková neutěšenost této situace, jejímž výsledkem je nedostupnost odpovídající péče projevující se např. dlouhými čekacími lhůtami a nedostatečnými kapacitami akutní péče. Jeho znění i níže uvedená doporučení jsou stále aktuální a je vhodné apelovat na vládu ČR, aby v rámci psychiatrické reformy a připravovaného Akčního plánu duševního zdraví (vládě má být návrh předložen na podzim 2019) usilovala o zásadní zlepšení podmínek péče v dětských psychiatrických léčebnách, v nichž dětské pacienty nemají vždy adekvátní a bezpečné prostředí pro léčbu, a aby současně vláda zajistila v této oblasti ve vztahu k dětem dostupné, komunitní, adresné a individualizované služby.

VPD proto apeluje na rozšíření reformy psychiatrické péče o aktivity, které povedou k rozvoji sítě komunitních služeb (zdravotních a sociálních) pro děti a dorost, a doporučuje k problematice reformy dětské a dorostové psychiatrie ustavit speciální komisi, která bude mít expertní a meziresortní obsazení.

V roce 2018 proběhlo pod MZdr hodnocení kvality péče a dodržování práv pacientů ve všech psychiatrických nemocnicích řízených MZdr včetně tří nemocnic pro dětské pacienty, financované z prostředků EU. Závěry a zjištění ve vztahu k dětem a k dodržování jejich základních práv včetně práva na dosažení nejvyšší možné úrovně zdraví a zajištění ochrany lidské důstojnosti jsou nanejvýš alarmující.

Zpráva byla zveřejněna v dubnu 2019 jen v obecné rovině a bylo konstatováno nenaplnění řady článků Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (CRPD).

Doporučení:

Výbor by si mohl zprávu z dětských nemocnic vyžádat spolu s informací, jaká opatření byla a budou přijata k naplnění závazků z obou Úmluv.

Státní sociální podpora a pomoc v hmotné nouzi

C 60. Výbor doporučuje smluvní straně, aby zvažila vytvoření a zavedení systému poskytování přiměřeného bydlení osobám ve finančně anebo sociálně znevýhodněné situaci s cílem zajistit mj. přístup dětí k přiměřeným životním podmínkám v rodinném prostředí.

V říjnu 2015 vláda České republiky schválila dokument Koncepce sociálního bydlení v ČR, který obsahoval koncepční a strategická východiska, konkrétní cíle a úkoly pro řešení situace rostoucího počtu lidí, kteří jsou v bytové nouzi nebo jsou jí přímo ohroženi. Jedním z těchto cílů byla i příprava zákona o sociálním bydlení. Ten byl předložen v roce 2017, nebyl však přijat.

Podle zprávy o vyloučení z bydlení z roku 2019 (autor: Platforma pro sociální bydlení a Lumos)⁸ je v České republice v závažné bytové nouzi minimálně 54 000 domácností. Z toho přibližně 9 500 jsou rodiny s dětmi. Celkem zpráva uvádí, že v závažné bytové nouzi je přes 20 000 dětí. V průběhu sběru v rámci této zprávy se ukázalo, že obce zpravidla nemají přehled o počtu rodin s dětmi v bytové nouzi žijících na jejich území. Neshromažďují a nevyhodnocují na pravidelné bázi potřebná data a nepřijímají potřebná opatření. Pokud nabízejí službu, kterou nazývají sociální bydlení, je nastavena tak, že se průměrně pouze do 15 % těchto bytů dostanou rodiny v závažné bytové nouzi. Obce navíc mnohdy nedisponují potřebným bytovým fondem. Zejména obce s vysokou koncentrací osob v bytové nouzi v současnosti zpravidla sahají k restriktivním krokům, jako je vyhlášení bezdoplatkové zóny (novela Zákona o hmotné nouzi z roku 2017 dala obcím pravomoc vyhlásit na svém území oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů a v těchto sociálně vyloučených lokalitách nevyplácet novým žadatelům doplatky na bydlení). Bezdoplatkové zóny však nevedou ke snížení bytové nouze, pouze přispívají k nucené migraci těchto osob, ke ztrátě sociálního zázemí a také hrozí, že se k nejhroženějším nedostanou potřebné dávky na bydlení.

Teprve v roce 2019 vyhlásila některá města odpuštění dětských dluhů (mnohonásobně navýšených o palmáře advokátů a vymáhací poplatky soukromých exekutorů) a vláda předložila parlamentu návrh zákona, podle něhož v budoucnu již nebudou moci vznikat dluhy dětem, neboť za ně budou odpovídat opatrovníci.

Doporučení:

Výbor by mohl doporučit smluvní straně, aby přijala zákon o sociálním bydlení, vytvořila systém krizového a sociálního bydlení a zajistila stabilní financování široké škály nástrojů pro předcházení a řešení bytové nouze. Dále je potřeba provést revizi sociálních dávek na základě zhodnocení jejich účinnosti a účelnosti.

VI. Vzdělávání, volný čas a kulturní aktivity (články 28, 29 a 31)

C 62. Výbor doporučuje smluvní straně, aby zajistila skutečnou a úplnou integraci dětí romského původu do vzdělávacího systému a tak aplikovala opatření, jež usnadňují diverzitu a začlenění všech dětí do všech škol, bez ohledu na etnické nebo sociokulturní prostředí; kulturně citlivou, důslednou a jednotnou aplikaci testů pro určování studijních/intelektuálních schopností dítěte; aby všechny školy hlavního vzdělávacího

⁸ <https://socialnibydeniorgwp-content/uploads/294Zpr%C3%Aava-o-vylou%C4%8Den%C3%AD-z-bydlen%C3%AD-za-rol-28pdf>

proudu používaly vzdělávací osnovy, jež jsou standardní, konzistentní a jsou aplikovány na celém území smluvní strany; dostatečnou finanční podporu pro děti ze sociálně nebo finančně znevýhodněného prostředí, za účelem nápravy systémových tendencí škol úmyslně umisťovat děti bez postižení do speciálních škol za účelem získání dalších finančních zdrojů; vytvoření komplexní politiky péče o děti, s přihlédnutím ke Sdělení Komise "Kvalitní systém předškolního vzdělávání a péče: nejlepší start do života pro všechny naše děti" (COM(2011) 66), k Rozhodnutí Výboru ministrů Rady Evropy (CM/Del/Dec(2011)1115), a k obecnému komentáři Výboru č. 7 (CRC/C/GC/7/Rev.1) k realizaci práv dítěte v raném dětství.

Dále doporučuje, aby MŠMT a ostatní příslušné orgány včetně školských orgánů jednajících přímo s rodiči přijaly veškerá opatření zajišťující, že (i) informace, podklady a postup umístění dítěte do speciálního vzdělávání budou napsány srozumitelně a zcela vysvětlí důsledky tohoto umístění, (ii) že rozhodnutí o tomto umístění bude písemně doloženo, (iii) že rodičům budou snadno přístupné možnosti odvolání proti rozhodnutí o tomto umístění, a (iv) že bude prováděna pravidelná kontrola nezávislým orgánem za účelem zajištění, že pokračující umístění ve speciálním vzdělávání je v nejlepším zájmu dítěte.

Proto Výbor vyzývá smluvní stranu, aby stanovila podrobný časový harmonogram s vymezenými termíny urychlené realizace těchto doporučení a pravidelného monitoringu pokroku dosaženého v této oblasti.

Vláda přijala opatření pro společné vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami včetně finanční podpory škol (G 136 až G 144), k vytvoření celostátního standardu vzdělávacího kurikula ani komplexní politiky péče o děti však nedošlo. Právo dítěte na umístění do předškolního vzdělávacího zařízení již od dvou let věku (G 136) bylo v roce 2019 zrušeno ještě předtím, než se stalo účinným.

VII. Zvláštní ochranná opatření (články 22, 32 až 36, 37b až d, 38, 39, 40)

Žádost o azyl a děti uprchlíků

C 64. Výbor opakuje své předchozí doporučení (CRC/C/15/Add.201) smluvní straně, aby vyloučila jakoukoli formu detence žadatelů o azyl mladších 18 let. Výbor dále doporučuje smluvní straně, aby před detencí zvážila veškeré možné alternativy detence, včetně bezpodmínečného propuštění, přičemž zdůrazňuje, že by tento přístup neměl být omezen na osamocené nebo nedoprovázené nezletilé osoby, nýbrž rozšířen na všechny případy týkající se dětí. V této souvislosti Výbor upozorňuje na Revidované pokyny UNHRCR o platných kritériích a normách pro zajištění žadatelů o azyl (z 26. února 1999).

Nezletilí (doprovázení i nedoprovázení) byli v roce 2014 internováni ve zvláště střeženém středisku pro uprchlíky v Bělé-Jezové v takových podmínkách, že musela zasahovat veřejná ochránkyně práv. Poté, co byly odstraněny mříže v oknech a jedno ze dvou ohrazení z ostatního drátu, stažení policejní těžkooděnci a zřízeno dětské hřiště, se v zařízení nacházelo už jen jediné dítě. Ministr vnitra odůvodnil zadržování dětí tím, že z hlediska nejlepšího zájmu dítěte je lépe je neoddělovat od jejich rodičů, kteří byli internováni pro nelegální překročení hranic České republiky (sic!).

Článek 34 – sexuální vykořisťování a zneužívání dětí

C 68. Výbor doporučuje smluvní straně, aby:

(a) vytvořila a zavedla standardizovaný systém shromažďování dat o dětech, jež byly sexuálně vykořisťovány anebo zneužívány, s cílem umožnit efektivní vzájemné srovnávání, analýzu a aplikaci těchto dat příslušnými sektory smluvní strany za účelem řešení tohoto problému;

(b) zajistila komplexní studie o tomto problému, s přihlédnutím mj. k výskytu sexuálního vykořisťování a zneužívání, jeho příčinám, typologii obětí a pachatelů, míře skrytého výskytu a účinnosti přijímaných opatření;

(c) vytvořila koordinovaný systém spolupráce a výměny informací mezi orgány, institucemi, organizacemi a odborníky zabývajícími se tímto problémem;

(d) posílila ve svém aktualizovaném akčním plánu poskytování dlouhodobé holistické psychosociální podpory dětským obětem sexuálního zneužívání;

(e) zlepšila přístupnost a informovanost o akčním plánu týkajícím se tohoto problému mezi širokou veřejností, zvláště dětmi a jejich rodiči;

(f) zajistila, prostřednictvím přiměřených právních ustanovení, postupů a předpisů, aby všechny dětské oběti anebo svědci zločinů, včetně dětských obětí zneužívání, domácího násilí, sexuálního a ekonomického vykořisťování, únosů a obchodování, měly účinný přístup ke spravedlnosti a aby jim byla poskytována ochrana požadovaná Úmluvou s přihlédnutím k Pokynům OSN pro výkon justice v záležitostech týkajících se dětských obětí a svědků trestné činnosti (připojené k rezoluci Ekonomické a sociální rady č. 2005/20 ze dne 22. července 2005).

V otázce komerčního sexuálního zneužívání je stále nedostačující ochrana dětí před riziky sexuálního zneužívání přes internet. To vyplývá i z absence této problematiky ve vládní zprávě.

Nepříznivá je situace i v rámci fyzického a psychického týrání. I zde se každoročně potvrzuje, že se týká i dětí nejmladších věkových skupin, včetně novorozenců, kojenců a batolat, tedy věku, kdy dítě ještě nemůže cíleně a vědomě „zlobit“ a kdy se tedy jednoznačně jedná o selhávání dospělé – týrající – osoby, nejčastěji v roli rodiče (otec i matka; vlastní i nevlastní). Nadále přetrvává v této problematice vysoký podíl druhého rodiče na fyzickém týrání v podobě pasivní spoluúčasti a nekonání v rámci zajištění ochrany ohroženého dítěte. Česká výchova je nadále velmi trestající a založená především na užívání negativních výchovných prostředků (tresty včetně fyzických, sankce, zákazy, posměch) na úkor prostředků pozitivních a rozvíjejících (odměna, pochvala, uznání).

Nadále přetrvává stav, kdy je stále nelehké zajistit adekvátní ochranu ohrožených dětí. Práva dítěte jsou v mnoha případech upozaděna až za právy dospělých, resp. přímo rodičů, i nadále to bývají děti, kdo musí případně odejít alespoň přechodně z rodiny, aby se vyhnuly kontaktu s agresorem či zneužívatelem, a zcela

v rozporu se svými potřebami se tak dostávají mimo jiné do diagnostických ústavů a zařízení ústavní výchovy. Na tom se negativně podílí nízká úroveň multidisciplinární spolupráce, roztržitost péče o dysfunkční rodinu, absence koordinátora v řešení nepříznivé situace dítěte. Případové konference se stále nestaly samozřejmou součástí procesu řešení situace konkrétního dítěte.

Doporučení:

Výbor by se mohl vlády dotázat, jaká opatření chystá k překlenutí popsaných systémových nedostatků v prevenci a represí sexuálního zneužívání dětí.

Výbor by mohl rovněž vládě doporučit, aby navrhla legislativní a exekutivní opatření pro ochranu dětí před sexuálním zneužíváním pomocí internetu.

Článek 40 – Soudnictví ve věcech mládeže

C 70. Výbor vyzývá smluvní stranu, aby pokračovala v reformě soudnictví ve věcech mládeže v souladu s Úmluvou, zvláště s články 37, 39 a 40 a v souladu s ostatními příslušnými normami, včetně Minimálních standardních pravidel OSN pro výkon soudnictví ve věcech mládeže (Pekingská pravidla), Pokynů OSN pro prevenci kriminality mládeže (Rijádské pokyny), Pravidel OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (Havanská pravidla), Vídeňských pokynů o opatřeních pro děti v rámci trestního řízení; a Všeobecného komentáře Výboru č. 10 (2007) k právům dítěte v rámci soudnictví pro mladistvé (CRC/C/GC/10). Výbor zvláště vyzývá smluvní stranu, aby:

(a) přijala nezbytná opatření za účelem zajištění toho, že soudci pro mladistvé a jiné osoby zabývající se dětmi v rámci soudního systému podstoupí příslušné školení o výkonu justice pro mladistvé;

(b) provedla legislativní úpravy nezbytné pro zajištění toho, aby děti do 15 let měly minimálně stejnou úroveň právních záruk, jež jsou spojeny se standardním trestním řízením;

(c) přijala veškerá nezbytná opatření za účelem zajištění toho, aby děti ve věku 15 až 18 let byly drženy v detenci pouze v krajních případech, za velmi vážné trestné činy a po co nejkratší dobu, a aby neumísťovala děti podezřelé ze spáchání trestného činu do ústavní péče a řádně zvážila jiná opatření, jež nevyžadují zbavení dítěte osobní svobody;

(d) přijala veškerá nezbytná opatření za účelem zajištění toho, že pokud dojde k zatčení nebo detenci před procesem, bude tak činěno v souladu se zákonem a při respektování práv dítěte vyplývajících z Úmluvy, a že děti budou zadržovány po co nejkratší dobu a odděleně od dospělých;

Výbor doporučuje smluvní straně, aby při realizaci shora uvedených doporučení využívala nástrojů technické pomoci vytvářených Meziorganizačním výborem OSN pro soudnictví pro mladistvé a jeho členy, jež zahrnují UNODC, UNICEF, OHCHR a nevládní organizace, a aby požádala členy tohoto výboru o technickou pomoc v oblasti soudnictví pro mladistvé. Výbor doporučuje účastnickému státu zřídit soudní systém pro mladistvé k zajištění plného uplatňování standardů soudnictví pro mladistvé a zejména článků 37, 40 a 39 Úmluvy, jakož i standardních minimálních pravidel OSN

pro výkon spravedlnosti pro mladistvé (pekingská pravidla) a směrnic OSN pro prevenci delikvence mladistvých (rijádké směrnice).

Trvá držení mladistvých ve vazbě a vězení (podíl 1,3 %, resp. 0,3 %, z osob ve vazbě, resp. vězení), díky prevenci však klesá násilná kriminalita mládeže. Klesá počet probačních programů pro mládež v krajích.

V praxi se často vyskytuje protrahovanost jednání, soudy nerespektují jiné vnímání času u dítěte než u dospělé osoby, procesy se neúnosně protahují bez ohledu na zájem dítěte.

Šíření informací

C 74. Výbor dále doporučuje, aby konsolidovaná Třetí a čtvrtá periodická zpráva, písemné odpovědi předložené smluvní stranou a související doporučení (Závěrečná doporučení), přijatá Výborem byla dána k dispozici široké veřejnosti, organizacím občanské společnosti, organizacím mládeže, profesionálním organizacím a dětem v jazycích země, včetně (avšak nikoli výlučně) prostřednictvím internetu, za účelem vyvolání debaty a informovanosti o Úmluvě, její realizaci a monitoringu.

Doporučení:

Výbor by si mohl od vlády vyžádat informace, zda a jak distribuovala široké veřejnosti komplex zpráv o plnění Úmluvy spolu s doporučeními Výboru č. 74, zda vyvolala debatu o Úmluvě a jejím provádění a kontrolování jejího plnění na všech úrovních státní správy a jaké byly výsledky této debaty. Pokud vláda považuje tuto debatu či její výstupy za nedostatečné, mohla by Výboru sdělit, jaká zlepšení plánuje v této věci po přijetí usnesení Výboru k páté a šesté periodické zprávě.

Výbor by mohl členskému státu doporučit, aby na tvorbě dalších periodických zpráv spolupracoval také s organizacemi sdružujícími složky veřejné správy nižších stupňů.

Opakované doporučení výboru OSN pro práva dítěte (k úvodní i všem dosavadním periodickým zprávám o plnění Úmluvy) spolupracovat v České republice k zabezpečení dětských práv podle Úmluvy také s nestátními občanskými organizacemi dospělých i dětí, by mělo v neztenčené míře platit i nadále.

VIII. Obecné poznámky

Z kompozice celé vládní zprávy vyplývá, že při nefunkčnosti koordinačního a monitorovacího orgánu pro plnění Úmluvy v ČR zpráva nebyla zpracována z hlediska systémového přístupu, jde spíše o kompilát zpráv jednotlivých ústředních orgánů státní správy. Není podchycena role samosprávy na různých úrovních, ačkoli ta, zejména v obcích, ovlivňuje praktické plnění práv celé dětské populace velmi podstatně. Bohužel jsme

nezaznamenali zájem vlády zjišťovat z tohoto hlediska situaci v obcích - ty většinou neznají Revidovanou chartu účasti dětí a mládeže na životě obcí a regionů (Rady Evropy), ani se jejími doporučeními neřídí.

Také kvůli tomuto resortnímu přístupu se vládní zpráva zmiňuje o učiněných opatřeních k plnění doporučení Výboru č. 21, 25, 29, 33, 46, 52, 54, 56, 58, 62, 68, 70 a 71, zatímco nezmiňuje vůbec, resp. jen částečně reakce na doporučení č. 9, 11, 13, 15, 19, 23, 27, 31, 36, 38, 40, 42, 44, 48, 50, 60, 64, 66, 72 a 74.